

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:
<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

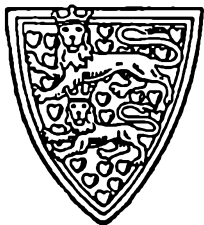
Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

AGNES SMIDT

FRA
LUNDSMARK

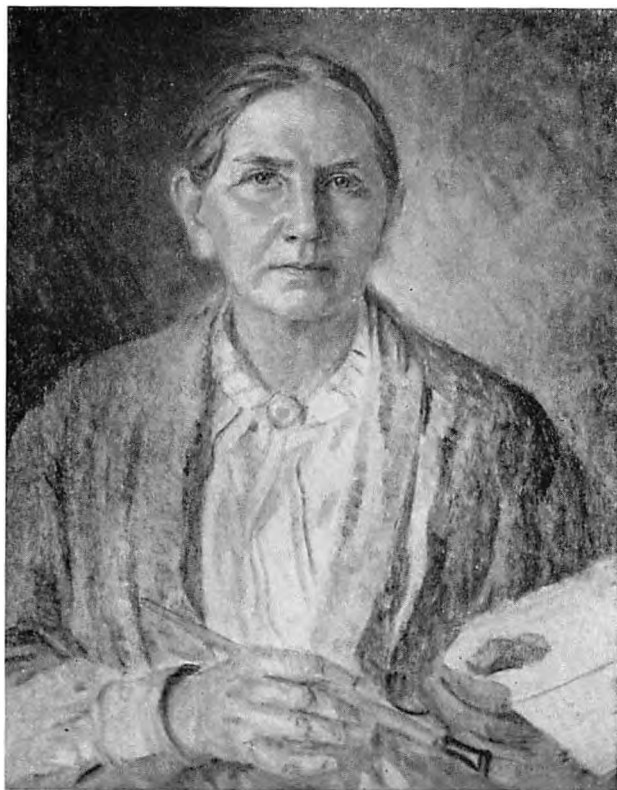
Træk af en Livshistorie

VED
MARIE BOESEN

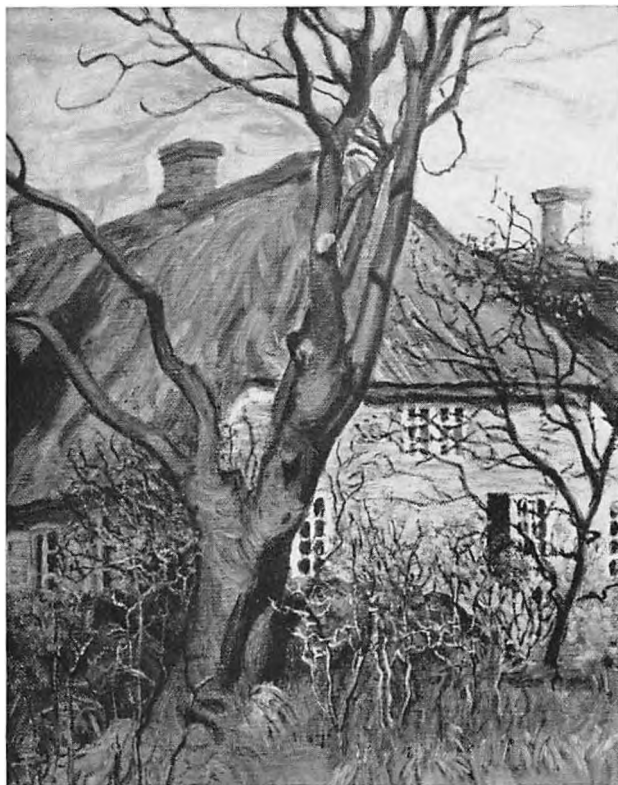

Udgivet af Historisk Sæmfund for Sønderjylland
I Kommission hos Danske Bogbandleres Kommissionsanstalt, København

1955

Agnes Smidt. Selvportræt i Tønder Museum.

Fra Haven ved Østergaard i Lundsmark. Maleri af Agnes Smidt i Haderslev Museum.

En Søndag Eftermiddag i Januar 1892 sad tre unge Piger paa deres lille Værelse paa »Veum« i Askov og var optaget af hver sit Arbejde. Der blev skrevet Stil, lavet Haandarbejde og lært Lektier. Vi var alle tre her fra Københoved — altsaa »sønderjyske Piger«. Saa kom Agnes Smidt fra Lundsmark paa Visit hos os. Hun boede paa »Bakkehuset«. Hun var ogsaa fra vor Landsdel, og vi havde vist mere end unge Mennesker fra andre Egne af Landet en stærk Tilbøjelighed til at finde sammen. Vi lagde vore Sager til Side og snakkede. Agnes var den yngste af os — kun sytten Aar — men hun havde oplevet mere end de fleste i den Alder. Hun kom i Gang med at fortælle — især om sit Ophold hos Baronesse Dahlerup i Charlottenlund. Hun fortalte om Hjemmet der, de to unge Baroner, hvoraf den ene var Billedhugger, og om, hvordan Baronessen interesserede sig for hendes Tegninger og vilde hjælpe hende til videre Uddannelse.

For mig, som altid havde levet under beskedne og meget rolige Forhold — hjemme og hos Fri-menighedspræst Lycke i Rødning — lød det næsten usandsynlig eventyrligt. Som noget i Retning af Ingemanns Romaner.

Jeg har aldrig glemt Indtrykket fra den Eftermiddag.

Lundsmark ligger nogle faa Kilometer Syd for Ribe, men Grænsen fra 1864 gik Nord for Byen. Kommer man med Ribe-Tønder Landevej, bøjer man af imod Øst med en Bivej ind til den lille Landsby, som man ser gemt mellem Træer og Buske paa den flade Mark. Nord for denne Vej var der indtil for faa Aar siden Hede. Nu er den tilplantet. Lundsmark bestod oprindeligt kun af tre Gaarde: Østergaard, Midtgaard og Vestergaard. Østergaard var den største med 200-300 Tdr. Land. Længst ude mod Øst og Syd laa en Del hen i Hede, og visse Steder vidste man knap, hvor Skellet gik. Nu er der udstykket to mindre Ejendomme fra Østergaard og tre fra Vestergaard.

Den gamle Vej fra Landevejen og ind til Landsbyen var sandet og med dybe Hjulspor. Naar Klaus Okholm fra Vester Vedsted — efterhaanden Sogneraadsformand, Amtsraadsmedlem, Amtsrevisor m. m. — i Begyndelsen af dette Aarhundrede kom kørende med sin Kone i sin lille Jumbe forspændt med en »Islænder« for at af-

lægge Besøg hos hendes Forældre paa Østergaard, og de drejede fra Landevejen efter Lunds- mark, stod »Islænderen« pludselig stille. Og saa lod den sig ikke rokke ud af Stedet, før Mand og Kone var staaet af Vognen og pænt gik ved Siden af Køretøjet. Den tomme Vogn mente den aabenbart, at den kunde trække.

De tre Gaarde ligger ganske tæt sammen. Den gamle Have ved Vestergaard og Midtgaards Have er kun skilt ved et Hegn. Mellem Midtgaard og Østergaard er der en Markvej. Midtgaard brændte, da Agnes var fire Aar, og Synet af Ildhavet forfulgte hende i mange Aar i Drømme.

I Begyndelsen af forrige Aarhundrede var alle tre Gaarde bygget i T Form, og Østergaard ejedes da af Bertel Sandeman Clausen. Han var stor og tyk og kunde fylde en vældig stor Stol. Hans store Gravsten ligger endnu paa Kirkegaarden. Efter ham gik Gaarden over til Moltesen Slægten. Peder Moltesen hed den første, men da han ingen Børn havde, overlod han Gaarden til sin Broder, Klaus Moltesen.

Ved Siden af Præstegaarden i Hviding laa Thomsengaarden med Udsigt over Engene til Vesterhavet og til Rømø. Her hentede Klaus Moltesen sin Kone, Mette Kirstine Thomsen.

Hun var fra sit Hjem kristelig vakt ved Paavirkning af en hernhuttisk Præst i Hviding. Senere blev hun optaget af den grundtvigske Bevægelse.

En Søndag Formiddag var hun og hendes Mand ikke i Kirke. Han gik op paa »Hilden« — Høstænget — og faldt ned og slog sig ihjel. Og saa sad den unge Enke tilbage med tre Børn: Peter, Bodil Marie og Maren. Det var i Statsbankerottens Dage, og det blev en haard Tid for hende. I sin Nød tog hun til Okholm til en rig Kone, der laante Penge ud. Men hun fik nej og kom grædende hjem. Sidst i Tyverne blev hun gift med Søren Lauridsen Smidt fra Rejsby. Han maa have haft nogen Mønt, for han byggede Gaarden om, saa den blev firelænget og lukket. Enkelte Ting fra den gamle Gaard blev anbragt i den nye. Et eneste Blyvindue sidder i »æ Slip«. Og Agnes Smidt mente næsten, at Dørene med de vældige Jernbeslag i Køkken og Bryggers saavel som Messingbeslagene paa Dørene i Stuerne stammer fra det gamle Stuehus.

I dette andet Ægteskab var der to Brødre og to Søstre: Klaus Moltesen, Ane Martha, An og Niels. De blev alle døbt med Tilnavnet Østergaard, og kun Klaus vilde hedde som sin Far, saa da han kom til Skelsaar og Alder, kaldte han sig Smidt.

I Fyrreerne maa Søren Lauridsen Smidt have været med i det danske Røre, for der laa endnu i Agnes Smidts Tid Masser af Numre af »Dannevirke« og »Dansk Folketidende«. Forbindelsen med Rødning Højskole kom i Stand, og Klaus Smidt kom paa Højskole der i Vinteren 1851-52.

Niels Østergaard kom ogsaa paa Rødning — 1856-57 — og blev Bestyrer paa Højskolens Gaard. Senere fik han en Gaard i Skodborg.

Søsteren An blev gift med den i sin Tid meget bekendte Værtshusholder Morten Smidt i Ribe, hvis Gæstgiveri blev betegnet som Ribes egentlige Højskolehjem, hvor der var meget hyggeligt og hjemligt at komme.

Martha blev gift med en Lærer Povlsen Vimtrup, der sammen med Johannes Schrøder oprettede Brøderup Højskole, som dog ikke vilde gaa. Povlsen Vimtrup blev senere Folkeskolelærer.

Mette Kirstines Søn af første Ægteskab, Peter Moltesen, fik en Gaard i Raahede.

19. Oktober 1861 blev Klaus Smidt gift med Ellen Petersen fra Haved, en lille Landsby der ligger Syd for Lundsmark i Rejsby Sogn. Hun var Datter af Sognefoged og senere Dannebrogsmænd Peter Petersen og Hustru Anne. Brylluppet stod paa Østergaard — i tre Dage. Naturligvis

var Slægten med fra begge Sider. Niels Østergaard kom fra Rødding og havde Forstanderens Søn, Drengen Svend Høgsbro med. Blandt Gæsterne var mange unge Mænd, som sikkert har været ridende Svende — frem og tilbage mellem Kirke og Brudehus. Og der var Spillemænd foran Døren, naar Gæsterne kom, og senere sad de i den forreste Vogn i Brudeskaren og lod Musikken gjalde.

Ellens Søster, Nikoline, blev senere gift med Jens Warming paa Vestergaard.

Efter at Ellen var kommet til Østergaard, fik Karlene ikke Brændevin med i Marken, og Hjemmet blev præget af jævn Levevis baade til daglig og til Fest. Men alt var ordnet med Omhu, saa man befandt sig vel, og Festerne blev ikke for opslidende. Ellen havde ikke haft megen Tid til boglig Syssel, da hendes Mor tidlig blev skrøbelig, og hun saa maatte tage sig af sine yngre Søskende. Hendes Broder, Peter, der blev den i sin Tid meget kendte Pastor P. N. Petersen ved Trinitatis Kirke i København, skrev flittigt Breve og Digte til hende og kaldte hende sin anden Mor. I sin tidlige Ungdom, da hendes Forældre boede i Jejsing, havde hun haft lange Ture ud i Marken for at malke Køerne, og ligeledes maatte hun af

og til gaa til Tønder med Smør. Arbejdet havde tidlig gjort hendes Fingre krogede.

Klaus Smidt havde gaaet i Skole i et ganske lille straatækt Hus i Lighed med de Skoler, der fandtes i andre afsidesliggende Bebyggelser. Den Gang kom Gaardmandsbørn ikke ud at tjene, og maaske har Klaus Smidt ikke set stort andet af Verden end Rødding. Men han havde dog baade Kundskaber og Interesser, og i sine yngre Dage havde han en smuk Haandskrift.

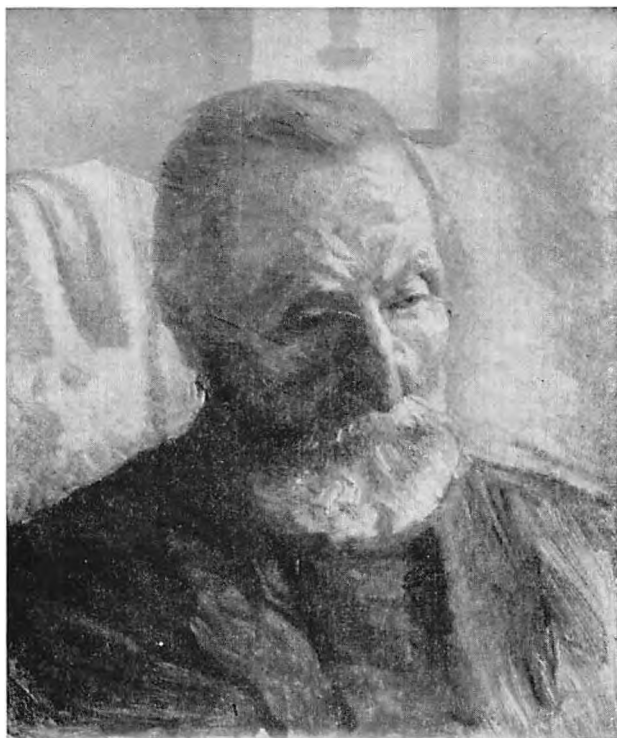
Hans Mor »Oldmor« fulgte godt med indenfor den grundtvigske Bevægelse.

Da Agnes Smidt i 1891 kom til Askov og et Øjeblik var inde i Stuen hos Schrøders, fortalte Fru Schrøder, at Lundsmark var det Sted, hvortil deres første Udflugt var gaaet efter deres Ankomst til Rødding. Nutzhorn havde ogsaa været med, og han havde moret sig meget over, at han skulde sove i et Skab. Saa da har der endnu været Alkover.

Klaus Smidts og Ellens første Datter blev naturligtvis opkaldt efter »Oldmor« og fik Navnet Mette Kirstine. Den næste blev kaldt Anne efter sin Mormor. Den tredie Datter kaldte de med de stolte Navne: Thyra Dagmar Margrethe. Saa kom Søren, opkaldt efter sin Farfar, saa Martha — opkaldt efter Klaus Smidts afdøde Søster, og

Agnes Smidts Portræt af sin Moder. Malet o. 1910,
brændt i Lundsmark 1945.

Agnes Smidts Portræt af sin Fader. Malet o. 1910,
brændt i Lundsmark 1945.

saa Agnes, født 4. Oktober 1874, og endelig Sigrid. Agnes blev døbt i Vester Vedsted Kirke Nord for Grænsen. Præsten i Hviding har vel været en Tysker. Sigrid blev døbt af Appel i Fri-menigheden i Rødding, og de tre ældste Søstre blev konfirmerede der.

Klaus Smidt var en rolig og besindig Mand. Han havde en smuk Stemme og et godt Øre, hvad der udmærkede hans Mors Slægt. Ellen kunde ikke synge, men Agnes fortæller, at som hun efter bedste Evne hver Aften sang: »Sov sødelig, sov blødelig« for hende, saadan har hun sikkert sunget ogsaa for de ældre Søskende.

Paa Østergaard havde de — som saa mange andre Steder — Piger og Karle fra »det gamle Land«, som ønskede at komme til Nordslesvig baade for at nyde og for at yde. Og da Børnene voksede til, fik de paa samme Maade Lærerinder — mest fra Højskolekredse. De tre Familier sluttede sig sammen og havde en lille Friskole. I den nybyggede Midtgaard var der god Plads, og der boede de forskellige Lærere og Lærerinder. Det Rum, som ellers var bestemt til Soveværelse, blev Skolestue.

Tidligt fandt Agnes ud af at tegne en Hest, og især glædede hun sig over den svungne Linie i Ryggen. Ogsaa Benene fik hun rigtige.

En Tid havde de i den lille Friskole en dygtig og god Lærerinde i Maren Hansen fra Randerup. Hun var Søster til den kendte Gaardejer Thysen Hansen. Hun havde været paa Vældegaard Kvindeskole og var der blevet dygtig til at tegne, og saa kom der Fart i Tegningen for Agnes. Hun fik Lov at bruge Regnetimerne til det, og hun blev uopmærksom i andre Fag. Endnu paa sine ældre Dage undredes hun over sine Blomstertegninger fra de to sidste Skoleaar. Siden gav hun sig nemlig ikke af med at tegne eller male Blomster. Hun fortæller selv, at den tyske Skoleinspektør under en Inspektion af Skolen ved Synet af hendes Tegninger sagde: »Sie muss Künstlerin werden. Sie hat Talent«.

Maren Hansen havde ogsaa stor Evne til at fortælle og til at synge med sine Elever, og alle elskede de hende og beundrede hendes fine Ansigt med Slangekrøller og Lorgnetter.

Præsten i Hviding saa med Mellemlum til den lille Skole. De betragtede ham som en Fjende, og naar han uanmeldt tog i Yderdøren, blev de danske Sangbøger og enkelte andre i en Fart gemt oppe paa Kakkellovnen, der havde en høj Krone. Engang havde de ikke faaet Bøgerne af Vejen, og Præsten sad ganske rolig og bladede i dem. Den Gang var det danske Sprog endnu ikke helt

bandlyst i Skolen, men han henstillede til Læreren endelig at have Regnetimerne paa Tysk. Geografi vist ogsaa. »Det vil Skoleinspektøren synes godt om«, sagde han mere end én Gang.

Grænsegendarmerne havde deres Vagtposter staaende mellem Østergaard og Midtgaard, og stadig gik de langs Vejen. Agnes fortæller: »Vi hørte dem snakke tysk sammen, men vi talte aldrig med dem. Vi efterbade dem lidt i vore Lege. Det var først, da den tyske Andenlærer ved Sogneskolen og en Gendarm kom til min Fader, Forligsmanden, efter et Slagsmaal i Fuldskab, at jeg følte, de ogsaa var Mennesker.« Klaus Smidt kunde ikke tale tysk, saa det har ikke været let at være Forligsmand i et saadant Tilfælde.

Agnes var helt fra ganske lille »noget for sig«. Hendes Kusine, Katrine Warming fra Vestergaard, skriver: »Den noget famlende Maade i hendes Udtryksform, der fulgte hende Livet igennem, var som Barn ledsaget af nogle mærkelige Gebærder, Gestikulering og Armsving, der ligesom skulde hjælpe Tankerne frem i Lyset, de Tanker, der tit i den voksne Alder var inspireret af stærk indre Gæring.« Hendes Optræden var altsaa, i Sammenligning med de andre Børn, noget mærkelig, og »Nikoline Most« paa Vester-

gaard citerede da ogsaa ved Lejlighed, hvad »Oldmor« engang havde sagt: »I ka no sej', hva I vil, den Pieg æ no et helt regte klog.«

Den Udtalelse kunde Agnes aldrig rigtig tilgive eller glemme. Tiden viste dog, at hun var klog nok, hun var bare anderledes end de fleste. Men hun led under Følelsen af at være overset og næsten ringeagtet. »Engang spurgte jeg, hvorfor jeg netop skulde synge et eller andet og fik det Svar: »Fordi du kan bedst«. Det var en underlig uvant Fornemmelse. Mine to Søstre var et Par indtagende Børn. Jeg vidste, jeg var det ikke, baade paa Grund af mit Udseende og min Opførsel. Der blev vist mig usigelig Foragt baade hjemme og ude, fordi jeg altid sad med Næsen i en Bog uden at hjælpe til, hvor det behøvedes. Og jeg fandt det naturligt, at ogsaa Lærerne var uden Interesse for mig. En Dag kunde jeg ikke oversætte et tysk Ord og maatte sidde efter. Jeg græd — men endelig gik det op for mig. Og da Læreren saa venlig strøg mig over Kinden, syntes jeg, at det var Sorgen og Skammen værd.«

Om den samme Lærer fortæller hun, at han læste Holberg og Oehlenschläger for dem, og han brugte til sidst Luthers store Katekismus i Religionstimerne. »Jeg forstod den udmærket og glædede mig over den,« siger Agnes.

Agnes Smidt som purung. Fotografi.

De tre yngste Sostre fra Østergaard —
fra venstre Sigrid, Agnes og Martha Smidt.
Fotografi fra Slutningen af 1890'erne.

De to Søstre — Konerne paa Østergaard og Vestergaard — var meget forskellige. Ellen var rolig, langsom og grundig og sad meget i sin højryggede Lænestol med et klogt forstaaende Ansigt og passede sit Strikketøj og havde dog alle Hjemmets Traade i sin Haand. Nikoline var rap paa Hænderne, hurtig i Replikken og med humoristisk Sans. Det var vist derfor naturligt, at Kusinerne paa Vestergaard fik lært at bestille noget, og én af dem, Ragnhild, som var 7 Aar yngre end Agnes, skriver: »Det kunde nok undre en mindreaarig, at Agnes gik derhjemme paa Østergaard, som havde hun altid Ferie. Hun blev altid omtalt som en sjælden god Pige. Min Søster og jeg kunde saa undertiden sige: »Ja, det er da heller ikke saa sært, naar hun maa gaa og gøre, hvad hun vil.« Jeg husker ikke Agnes i Arbejde som ung. Hun sad meget og læste, og tit stod jeg da bag hendes Stol og friserede hende. Det var saa sjovt at flette det store Haar, sætte det op, tage det ned, om og om igen — for én fra Vestergaard, hvor vi alle kun havde Tjavsers. Men under alt dette sad Agnes stille — rørte sig ikke — talte ikke — læste, læste.«

Den anden førnævnte Kusine skriver: »Der var Ynde over den unge Datter i Huset, og det samme gjaldt hendes to Søstre, Martha og Sigrid.

De tre ældste Søstre havde tidlig faaet eget Hjem. Naar de tre ganske unge Piger i Flok kom ind i en Forsamling, vakte de berettiget Opsigt. Agnes var nordisk i hele sin Fremtoning.«

Paa en tit næsten umærkelig Maade fik Agnes Smidt gennemført Ting, der for andre vilde være ugørlige. Ogsaa det fulgte hende Livet igennem. I Agnes' Hjem var alt konservativt. Alt skulde være som forhen og gaa i den gamle Skure. Men i Tidens Løb fik Agnes den hyggelige Dagligstue til at være et helt lille Atelier, hvor Mahognispillebordet flød med Lærreder og Pensler og Farver. Det tillodes ellers ikke saa let i den pilne Stue. Knurrede hendes Fader lidt over et eller andet, da sang Agnes lidt for ham eller tegnede med faa Streger hans Fortrædelighedsrynker op, saa Smilet kom frem. Hendes Mor sad i sin Stol og fulgte med stille Moderstolthed, hvad der foregik.

I Hjemmet blev der aldrig snakket om andre, og der maatte ikke gøres Nar ad nogen. »Det vaarede nogen Tid, inden jeg fandt Behag i noget andet,« fortæller Agnes. Hendes Søster, Anne, holdt fast ved den Børnelærdom hele sit Liv. En af hendes fhv. Tjenestepiger har fortalt, at hun prøvede paa at snakke efter én eller anden. »Her i Huset gør vi ikke Nar ad Folk,« sagde Anne.

Ligesom Familierne paa de tre Gaarde var enige om at holde Lærere og Lærerinder til Børnene, saalænge som Tyskerne tillod det, saadan var de ogsaa enige, naar det gjaldt Kirke og Kristendom. De kunde ikke bruge de tyske Præster. I Begyndelsen af Firserne kørte de ad lange daarlige Veje til Ravnholt, to Gaarde ved Øster Aabølling, hvor Frimenighedspræst L. B. Poulsen fra Bovlund holdt kirkelige Møder eller Gudstjenester hos Gaardejer Niels Peter Gundersen. Men i de vanskelige Aar i Firserne maatte Gaarden sælges, og efter den Tid blev Møderne holdt paa Østergaard i Lundsmark. Først var der ved disse Møder Gudstjeneste med Altergang og derefter Kaffe til medbragt Smørrebrød, og der fortsattes med Oplæsning, Samtale og Sang. Agnes fortæller: »Møderne hos os var i Reglen en Gang om Maaneden, og de blev Festdage for os. Først ved Forberedelserne med at flytte om paa Møbler og sætte Alterbordet op — et Bord med hvid Dug og hvidt Forhæng og med Lys — og Danebrog paa Væggen bagved. Saa at se Vognene styre henimod os fra to Sider og først og fremmest Ankomsten af Præsten. Der var en Tid truende økonomiske Vanskeligheder paa Grund af min Fars talrige Kautionsforpligtelser, og det tyngede paa Sindene. Endnu kan jeg daarlig syn-

ge: »Ind under Jul, hvor er det trist«, fordi den hører sammen med Skrækken for at skulle fra Hus og Hjem, hvad saa mange maatte paa den Tid. Men traadte Poulsen ind ad Døren, var Trygheden der. Han kendte alle vore Vanskeligheder og forstod sig paa at bedømme dem, og naturligvis kunde vi fornemme den samme Tryghed hos vore Forældre.«

I den store Stue var der sat Stole til Kvinderne, men midt paa Gulvet stod der mægtige Bænke uden Rygstød til Mændene. Ved Altergangen tog Kvinderne dog Plads hos Mændene paa de forreste Bænke. I disse Aar var der forholdsvis mange Barnedaab, og Poulsen mindede altid den lille Menighed om at være med i Forbøn for den unge Moder, der holdt sin første Kirkegang efter Fødselen.

De unge fra Midtgaard sang for med deres rene kraftige Stemmer, men var »Midtgaards Dreng« der ikke, saa lød Klaus Smidts Røst oppe fra Salen: »Kan du saa synge for, Agnes!« Og uden Dikkedarer sang hun saa for af de mange Vers i »Festsalmer«.

Efter Gudstjenesten blev der sat Borde paa langs i Stuen, og Kvinder og Mænd sad hver for sig og Poulsen for Enden af det midterste Bord. Saa havde han altid et eller andet at fortælle eller

læse af det nye, der kom frem. F. Eks. læste han engang af Morten Pontoppidans nyudkomne Bibelhistorie. Sommetider havde han en Ledsager fra »det gamle Land«, som ogsaa kunde have noget at fortælle. Ind imellem talte Poulsen ogsaa om Tyskernes sidste Paafund for at knægte det danske og fortyske Landet. Men altid talte han med godt Mod og med Lune. Vi agtede ikke at vige og fandt nok paa et Modtræk.

Til at begynde med holdtes disse Sammenkomster uantastet af Tyskerne, men da der kom en strengere Kurs, blev der Besvær med at anmelde Møderne, og en Amtstjener overværede derefter altid Gudstjenesterne. Han sad oppe ved Vinduet med Front imod Menigheden, og engang skar han sine Negle, mens Poulsen bad Fadervor. Fra den Tid var det ogsaa forbi med at pynte med Danebrog. Flaget maatte blive i Skuffen til bedre Tider.

En Dag fandt Tyskerne ud af, at der var for lavt til Loftet i Østergaards Storstue, naar der samledes saa mange Mennesker, og Møderne blev saa en lille Tid holdt i Rejsby Kro.

Poulsen maatte naturligvis overnatte i Lundsmark. Han var jo kørende med Heste og Vogn fra Bovlund. Naar da et saadant Møde var forbi, og Deltagerne taget afsted, satte Præsten og Fami-

lien i Gaarden sig hyggeligt tilrette. De voksne fik en Toddy, og Børnene fik ogsaa et eller andet. »Herligt at sidde og se paa hans tætte Haar over den smukke Pande og paa de muntre, kloge Øjne — og med Glæde nyde Harmonien mellem mine Forældre, som ikke altid kunde magte Hverdagen« — skriver Agnes.

De fire yngste Søkende gik til Præst i Bovlund, hvor de en Tid af Vinteren boede hos Poulsens, mens Forberedelsen til Konfirmationen stod paa. De tre ældste Søstre havde paa samme Maade i sin Tid opholdt sig hos Appels i Rødding og blev konfirmerede der. Da Søren kom hjem fra Bovlund, havde han af en ung Lærer hos Poulsens lært en Masse Viser — mest af Erik Bøgh. »De gled ind i mig« — skriver Agnes — »og jeg sang dem — først for Middagsmad i København i min Læretid der og siden rundt om i de sønderjyske Forsamlingshuse — med alle Smaafejlene i Ord og Toner. Lykke gjorde de altid.«

Som foran nævnt blev Gudstjenesterne i Lundsmark med L. B. Poulsen som Præst sædvanligvis afholdt en Gang om Maanedens. Ind imellem gik eller kørte man saa om Søndagen til Vester Vedsted, Nabsognet Nord for Grænsen, og var i Kirke hos Pastor Otto Rosenstand. En

af Kusinerne fra Vestergaard siger om disse Gudstjenester i hendes første Ungdom — den Tid, »da Rosenstand saa enestaaende forstod sig paa at hjælpe Modet og Energiens frem i os. Jeg husker saa tydelig, at efter en Gudstjeneste i hans Kirke var det, som om Hænderne knyttedes til Daad — og Død over alle onde Magter, enten det saa var i Satans Skikkelse eller i Ty-skernes. Det var en Lykke for Egnen at have ham iblandt os — og en Glæde at mindes ham nu.«

Var man en Søndag ikke i Kirke, blev der paa Østergaard holdt Andagt for alle paa Gaarden. Klaus Smidt læste Evangeliet og en Prædiken, og der blev sunget et Par Salmer. Det var noget ud over det almindelige — ogsaa den Gang. Agnes fortæller om Bøgerne paa Hjemmets Bog-reol bl. a.: »Paa nederste Hylde stod først Bibelen og saa Hostrups Prædikener. De sidstnævnte var meget lange, naar de blev læst Søndag Formiddag i min tidligste Barndom — og allerlængst Juleaften.«

Og saa tilføjer hun: »Tilslutningen til Frime-nigheden maa jo have skilt den afsidesliggende lille By fra det fjerntliggende Sogn mere end det var skilt i Forvejen.«

Sønnerne paa Midtgaard og Vestergaard var ældre end Agnes, men naturligtvis fulgte hun de-

res Skæbne. Tre Sønner fra Vestergaard udvandrede for at undgaa at blive tyske Soldater, to fra Midtgaard og hendes Farbrors fire Sønner fra Raahede. Deriblandt den senere Udenrigsminister, Dr. phil. Laust Moltesen. De fleste drog til Danmark, men enkelte til Amerika. Søren Smidt tænkte ogsaa paa at rejse til Amerika, men netop da var Strømmen ved at vende, og da han lige fra Barndommen havde gaaet med Brokbind, var der Haab om, at han kunde slippe for den lange Tjenestetid som tysk Soldat. Han fik Lov at vente et Aarstid, men saa tog de ham og tog ogsaa Bindet fra ham. Han blev sendt til Stettin, senere til Bromberg og kom hjem efter to Aar.

Det var ikke alle, der bifaldt, at han blev i Landet. »Jeg kan ikke med, naar Mund og Hjerte ikke kan følges ad,« lød det i en Tale ved et Gilde. Det var især Soldaternes Ed til Kejseren, man tænkte paa.

Foruden alt dette med Tyskerne naaede Dønningerne fra Striden i Provisorieaarene i »det gamle Land« ogsaa over Grænsen, og Agnes mindes, at det susede om Ørerne paa hende med Højre og Venstre.

I en Aarrække var der megen Ungdom i Lundsmark, og tit kom der Gæster, som saa ofte drak Kaffe paa den ene Gaard og senere spiste

til Aften paa den anden og saa maaske sluttede af paa den tredie Gaard. Sommetider kom der et helt Læs fra Ribe, hvor jo Gæstgiver Morten Smidts var deres Slægtninge. Og saa gik Tiden festligt med Sang og Samtale og ved Sommer-tid med Leg paa Toften ved Gaarden.

Agnes mindes en meget tidlig Sensommermor-gen i sin Barndom. Fuglene synger ikke mere som i Foraaret og Forsommeren. Skyerne »arker« i Striber, hvor Solen vil staa op. Faarene har endnu ikke rejst sig. De er vant til saadan en tidlig Morgenstund. Men Agnes er betaget af det mærkelige at være saa tidlig oppe — og hvad der forestaar af Arbejde og Opførsel er lettere at tænke paa. Og Davren, der venter, er den helt rigtige.

Hver Fredag blev der kogt en stor Portion Grød af Kærnemælk og de rigtig store Byggryn. Gryden stod længe i en Tørvekurv med Hø, og Grøden blev spist om Aftenen med Mælk til. Om Morgen blev der taget af den levnede Grød, og sammen med hjemmelavet Øl og Mælk blev den under stadig Omrøring bragt i Kog og spist med Fedtebrød til. Aftensmaden var de samme Retter. Hele Husstanden, baade Karle og Piger, spiste med. Da der kom andre Tider med Kaffe, havde Agnes Følelsen af, at det ikke var det rigtige.

Middagsmaden var mere afvekslende. Om Mandagen fik de sædvanligvis stegt Flæsk med Kartoffler og Pandesovs jævnet med Bygmel og derefter Byggrød. Tirsdag kunde det være Kaal kogt paa Flæsk og jævnet med smaa Byggryn. Onsdag var der Budding eller Pandekager lavet af Bygmel og med Gær hentet i Ølkælderens, hvor den mærkelige Duft slog én i Møde. Gæren fra det hjemmebryggede Øl blev der hver Dag hældt frisk Vand paa. Til Eftermad sædvanligvis Kærnemælksvælling jævnet med Byggryn. Sødsuppen om Torsdagen blev ogsaa kogt med smaa Byggryn og spist sammen med Skinke og Kartoffler. De to sidste Dage i Ugen var der Skinkesuppe eller Saltsuppe med Boller lavet af Bygmel eller Hvedemel. »Frygtelige«, siger Agnes om Bollerne. Og endelig var der om Lørdagen Byggrynsvælling og Pandekager.

Om Søndagen blev der brugt Riis eller Sago, men allerbedst var dog Gildesretten: store Byggryn kogt længe i Vand med Saft og Vin — Vinsuppe kaldet. Den blev ved Gilderne spist sammen med kogt Skinke og Kartoffler. Desserten var da Risenblomme, hvor den varme søde Sovs ogsaa var godt opblandet med Vin.

Da Agnes var 13 Aar gammel, var hendes ældre

Søster, Dagmar, kommet i Huset hos Baronesse Dahlerup i Charlottenlund. Det var et kunstnerisk interesseret Hjem, og den ene af Sønerne var Billedhugger. Da Baronessen og nogle københavnske Kunstnere fik en Del af Agnes Smidts Tegninger forevist, resulterede det i, at Baronessen opfordrede hende til at komme og bo hos sig for at faa Undervisning i Tegning og Maling.

Mens Overvejelserne stod paa i Hovedstaden, gik den mærkelige lille Pige derhjemme i Lundsmark og ventede beklemt paa Bedømmelsen af de Tegninger, der var sendt til København. Og saa kom Svaret med Indbydelsen en Dag, da hun stod paa Høstænget for at tage Hø fra. Et Arbejde hun slet ikke duede til. Hendes Forældre syntes dog, at hun var for ung, og først et Par Aar efter blev Planen til Virkelighed.

I den lille Hjemby blev der kun talt lidt om, hvad Agnes egentlig bedrev i det fine Hus, men Kusinerne syntes, at det var spændende, at hun var hos en Baronesse. Hun blev der dog ikke ret længe. Forholdene i dette Hjem var hende alt for fremmedartede, og Aanden og Tonen var en helt anden, end hun var vant til og syntes om. Efter nogle Maaneders Forløb vendte hun hjem til Lundsmark. Hun var da seksten Aar gammel.

November 1891 blev hun Elev paa Askov Højskole. Skønt vi der var sammen hver Dag i seks Maaneder, saa ved jeg ikke meget om, hvem og hvad der optog hende mest. Jeg boede paa »Veum« og hun paa »Bakkehuset«, saa vi mødtes kun ved de fælles Timer og ved Foredragene. Jeg vo-
ver dog at gætte paa, at hun, ligesom mange af os andre, var betaget af Holger Begtrups Veltalenhed og smittende Indlevethed i dansk Litteraturhistorie. Jeg antager ogsaa, at hun, mere end f. Eks. jeg, forstod og skønnede paa Schrøders alvorlige og dybsindige Foredrag. Men mon dog ikke det for flere af os ganske nye i Poul la Cours »historiske Fysik« med Forsøg, der aldrig mislykkedes, og med hans letfattelige Fremstilling, ogsaa for hende var noget af det mest betagende? Han var en genial Lærer og et sjældent barnligt, fromt og elskeligt Menneske, og naar han fortalte om Himmelummet og dets utallige Kloder, fik vi et overvældende Indtryk af ubegribelig Uendelighed og Storhed.

Men mon Agnes ikke af og til lod Stileopgaverne passe sig selv? Vi havde vor Mistanke i den Retning. Men jeg ved det ikke.

Da la Cour døde i 1908, var Pastor Jørgensen fra Skærbæk, Agnes og jeg i samme Kupé fra Hviding St. til Vejen. Vi rejste alle tre for at

være med ved Jordefærden i Askov. Pastor Jørgensen kom da i Samtalens Løb med en lille Bemærkning om det mindre passende i, at Agnes mødte med en rødtribet Bluse til en Begravelse. »Det gør ikke noget, naar bare Hjertet er sort,« sagde Agnes.

Hun blev i Askov ogsaa i de tre Sommermaaneder 1892.

Men Agnes vilde være Kunstnerinde — trods alle Advarsler. Blandt andre ogsaa fra Morten Eskesens Side. Med Støtte af Legater arbejdede hun i tre Aar paa Arkitekt Kleins »Tegne- og Kunstindustriskole for Kvinder« i København, hvor hun det første Aar var sammen med Jeppe Aakjærs senere Hustru, Nanna Jensen Krog. Denne fortæller: »I 1892-93 gik jeg paa Kleins »Tegne- og Kunstindustriskole for Kvinder« i København, hvor ogsaa Agnes Smidt var Elev. Hun imponerede alle os Kammerater, som maatte følge Undervisningstimerne pertentlig nøjagtig. Kom man bare fem Minutter for sent, luskede man forskræmt ind paa Plads, og de fem Minutter blev indført i en meget sort Bog. Men Agnes Smidt kom og gik, som det passede hende. Jeg ser hende for mig komme ind i Klassen, sød og venligt smilende til os jordbundne Stakler, tage

sit Tegnebræt frem og give sig igang med Arbejdet.

Hun havde sikkert ikke tilkæmpet sig denne Forrettighed. Det var bare helt naturligt for hende kun at gøre, som det passede hende. Naar ingen gjorde Indsigelse mod Agnes Smidts Indstilling, var Grunden den, at hun var *helt* usædvanlig velbegavet, ja, virkelig et Geni i Knop.«

Baade mens Agnes var i Baronessens Hus, og da hun gik paa Tegneskolen, besøgte hun af og til sin Morbroder, Pastor P. N. Petersen i Aagerup ved Roskilde. Han blev senere, som nævnt, Præst ved Trinitatis Kirke i København. Der var flere omtrent jævnaldrende Fætre, og de mødte hende med nogen Kritik og Skepsis, fordi hun vilde »tegne« og være »Kunstner«. De store Dreng mente egentlig, at en ung Pige, som kun vilde sligt, maatte være »lidt til en Side«, og de gjorde det derfor ikke lettere for hende. Men hun var vant til den Slags og lod sig ikke gaa paa, men fulgte sin egen Linie — Livet igennem. En stor Støtte maa det have været for hende, at hendes gode og milde Forældre altid holdt Haanden over hende.

Ogsaa sin anden Morbroder, der var Skolemand og tog Navneforandring og kaldte sig Linvald, besøgte hun. I Højskoleforeningen, hvor

Harald Holm dengang var den ledende, søgte hun sammen med andre unge.

I to kortere Perioder besøgte Agnes senere N. V. Dorphs Malerskole, og hun mente selv, at Undervisningen der havde betydet meget for hende. Og da forstod Fætrene endelig, at det var Alvor med hendes Uddannelse som Kunstner.

Agnes var meget nøjsom, naar det gjaldt Mad og Klæder, men hun har sikkert heller ikke haft meget at komme igennem med. Hun fortæller jo, at hun sang Viser for Middagsmaden.

I Nordslesvig var det lidt efter lidt blevet saadan, at den usynlige Mur ved Kongeaaen i høj Grad spærrede for aandelig Paavirkning fra vort gamle Fædreland. Det var ikke tilladt danske Præster, Foredragsholdere, Skuespillere eller Op-læsere at komme her for at berige os med, hvad de havde at bringe. Og var der f. Eks. Grundlovsfest eller andre Møder i Skibelund Krat, som vi her i Københoved jo saa at sige er Naboer til, da var der en tysk Betjent ved Frihedsbroen, og alle, der passerede sydfra for at være med ved Mødet, blev noteret. Var der saa blandt disse nogen, der havde Tjenestefolk fra Danmark, kunde de være sikre paa at faa dem udvist, til Straf fordi de gik til Fest i Danmark. Det kunde

saa nok hænde, at én og anden Gaardmand foretrak at gaa gennem Aaen paa et ubemærket Sted for ikke at risikere pludselig at staa uden Medhjælpere. Jeg ved f. Eks., at Landdagsmand Kloppenborg Skrumsager bar sig saadan ad.

Men dette Spærresystem havde da den Virkning, at alle hjemlige Kræfter blev taget i Brug. Der var ingen Embedsmænd, Lærere eller Præster at støtte sig til. De var frem for alt tyske Embedsmænd.

Til at fortælle og læse op i Forsamlingshusene var der enkelte Redaktører ved de danske Blade, de faa Frimenighedspræster og hist og her en ganske jævn Bondemand, der vovede sig ved at holde Foredrag. Og saa var der vore Rigsdagsmænd. I mine unge Dage glædede vi os især til at høre H. P. Hanssen.

Men nu var det paa en eller anden Maade blevet ordnet saadan, at flere unge Sønderjyder i Aarenes Løb kom til København og fik et lille Kursus i Oplæsning. Det var især hos kgl. Skuespiller Jerndorff, men Agnete Jensen, Bovlund, som ogsaa i mange Aar blev meget brugt i Forsamlingshusene med Sang og Oplæsning, fik dog sin Uddannelse hos Robert Neiiendam og Sangundervisning hos Fru L. C. Nielsen.

Hos Jerndorff blev Agnes Smidt Deltager i et

Udsigten mellem Midtgaard og Østergaard over den flade Egn og 1864-Grænsen Nord for Lundsmark. Maleri af Agnes Smidt. Privateje.

Agnes Smidt. Fotograferet i København ca. 1905—10.

Kursus i sin Uddannelsestid, og senere fik hun igen nogen Undervisning hos ham. Hun havde nemlig gode Anlæg, og da hun blev fastboende i Lundsmark, blev hun i mange Aar meget brugt i Forsamlingshusene rundt om i Sønderjylland. Saa læste hun f. Eks. »Der var engang«, »Hærmændene paa Helgeland« og meget andet. Og hun sang sine Viser og alvorlige Sange. Hun havde ikke nogen stor Stemme, men hendes Sang gjorde altid Lykke. I en gammel Protokol fra Nabosognet Roagers Forsamlingshus staar der paa hver Side: »Agnes: 5 Mark.« For denne Betaling underholdt hun en hel Aften med Sang og Oplæsning, og hun har rimeligvis vandret til Fods de 4—5 km hen og hjem.

Sidste Gang, vi hørte hende synge, sad hun ganske rolig med Hænderne i Skødet i et Sofahjørne i en Dagligstue og sang for et lille Selskab. En af Mændene havde sagt: »Det er saa længe siden, vi har hørt dig synge, Agnes.« Og hun var aldrig kostbar. Og hvor var det morsomt at høre paa! Dramatisk og med fin og ægte Forstaaelse sang hun, saa Tilhørerne ogsaa forstod »Moralen« bagved Morskaben.

I Aarenes Løb føjede hun stadig nye Sange til det Udvalg, hun begyndte med. Vi mindes bl. a. den lille Sang med Omkvædet: »Der er ingen-

ting — ve nouve Ting — saa læng vor Faaer er hen«. Og mange husker endnu, hvordan hun sang Martin N. Hansens Digt »Madeleine«, hvortil Th. Aagaard har skrevet en smuk Melodi.

I Foraaret 1900 havde Agnes' lidt ældre Søster, Martha, Bryllup. Hun blev gift med en Vendelbo og kom til at bo i Nørresundby. Aaret efter fik hun en lille Pige, men hun døde faa Dage efter Fødselen. Da lod Agnes alt andet hvile og rejste til Vendsyssel for at tage sig af det lille spæde Barn. Og hen ved et Aarstid ofrede hun sig ganske for den lille Martha. Tit voldte det hende Bekymring og Uro, for den lille Pige græd mere, end hun syntes om. Hun gjorde sin yderste Flid, men maaske var der alligevel noget, som ikke var rigtigt? Hvem kender ikke saadanne ængstende Tanker!

Da Martha var femten Aar, kom hun til Lundsmark, og siden havde hun Plads i forskellige Hjem, men hun var »hjemme« hos Agnes, og hun blev »Mosters« første lille Pige.

Men nu havde Agnes forlovet sig! Med en jævn, solid og pæn ung Jyde — vistnok Vendelbo — og da vi hørte om Forlovelsen, var han Forkarl

paa Østergaard. Der blev købt Jord ude paa Marken Syd for Ribe til et Husmandssted, og Agnes tegnede Stuehuset med et stort femrammet Vindue i den ene større Stue. Der skulde være Atelier. Naar vi endnu, saa mange Aar efter den Tid, kommer med Vejen fra Ribe efter Hviding, ser vi altid efter »Agnes' Hus« med det store Vindue, øst for Vejen. Vi spurgte engang: »Naar skal du have Bryllup, Agnes?« »Aa — en Dag naar det er godt Vejr,« svarede hun. Men den Dag kom aldrig. Hun turde vel alligevel ikke, da det kom til Stykket. Hendes Kusine fra Vestergaard skriver: »Da Agnes, Aftenen før mit Bryllup i 1902, lykønskede mig saa søsterlig, var hun saa bevæget, som jeg aldrig før eller siden har set hende. Men da var ogsaa lige hendes eget Fremtidshaab bristet.« Og Kusinen fortsætter: »Trangen til at faa eget Hjem og Børn laa, saavidt jeg kan se, dybt i hendes Sind, og hun udfoldede sig i rigt Maal, da hun senere blev saa god en Plejemor for de fem forældreløse Børn.«

En Tid efter alt dette havde hun Atelier i København, og i disse Aar udstillede hun tre Gange paa Charlottenborgs Foraarsudstilling.

I 1904 var der Krig mellem Rusland og Japan.

Som bekendt var Finland da ikke selvstændig, men sukkede under den russiske Guvernør Bobrikofs Regimente. Bl. a. var Pressen især under Krigen under streng Censur, og alt, hvad der kom af Breve eller Tryksager fra Udlandet, blev efterset ved Grænserne. Russerne havde ikke Lykken med sig i Krigen, og det maatte Finnerne ikke vide Besked om. Agnes fortæller: »En Dag sad en Dame fra Finland i den inderste Sofa. Hun skulde bringe 2000 illegale Blade ind i Finland. De hed »Fria Ord«, og da hun var væk, ønskede jeg at kunne foretage en lignende Rejse. Jeg fik godt Lov, og jeg blev i næste Uge udstyret dertil paa bedste Maade. Jeg skulde rejse som en dansk Malerinde og paa første Klasse. Jeg fik Silkekjoler og Pels med Perlebesætning. Bøger om Kunst og andres passende Malerier blev pakket ned i min gamle Kurvekuffert, som jeg dog ikke skulde have med. Tingene skulde pakkes ned i en flot Kuffert fra Stockholm, men denne stod i Frihavnen, da Dagen kom og der skulde pakkes om der.« Saa fortæller hun videre om, hvordan Manden, der skulde bringe Kufferten, ikke kunde finde, hvor Skibet, hun skulde sejle med, laa, og han var saa taget tilbage. Kaptajnen stod med Benene langt fra hinanden: »Hur länge tror ni, det dröjer?« Ag-

nes fo'r til Sporvognen og hjem, og en ung Pige fik Kufferten bragt ned. Men da var Skibet et lille Stykke ude, og »mine Knæer blev slappe«. Hele Kajen var fuld af Havnesjovere, og Skibet blev paa en eller anden Maade alarmeret, saa det vendte, og da det omtrent var naaet ind, blev Agnes hevet over af Sjoerne og modtaget af Matroser. Bagefter kom begge hendes Kufferter, og saa gled Skibet igen. Men da kom der noget susende gennem Luften og landede paa Dækket. Det var Nøglen til den fine Kuffert. »Efterhaanden gik det op for mig, hvad der vilde være hændt, hvis man i Tolden i Hangö skulde have brækket Laasen op og set de dobbelte Sider i Kufferten, og hvad der var imellem dem. En anden ung Pige var blevet taget og skulde være to Aar i Sibirien.«

»Jeg tog en Tur rundt paa Skibet og saa det overdaadige Smørgaasbord, som ventede Kap-tajnen og mig. Jeg var nemlig eneste første Klas-ses Passenger. I Bagagerummet fik jeg mine Silke-kjoler og andre Ting lagt over i den nye Kuffert. Der laa en anden Pels, men jeg skulde jo ogsaa nordpaa. Nede i Kahytten fik jeg mine ikke ganske nye Galocher hevet ud af Koøjet. De sy-nede ikke godt mellem al den Plys og Forgyld-ning.«

I København var der Foraar, men efterhaanden som Sejladsen gik mod Nord, blev der koldt, og »Skibet lignede et Netværk af Istapper«. Til at begynde med blæste det en Del, og Agnes blev søsyg, men den sidste Nat blev Vejret roligere, og da hørte hun det ene Bump efter det andet mod Skibets Sider. Hun stod op og saa Skibets Lys glitre paa store Isklumper. Pludselig sagde det Stop — de sad fast. Skibet vred sig løs et Par Gange, men maatte saa have en Isbryder fra Hangö til Hjælp. Der forude laa Finland — dækket med Sne — med Morgenhimlen bag sig og med det frosne Hav foran.

20—30 uniformerede Mænd — finske Toldere og russiske Soldater — tog imod Skibet. Passene maatte frem, og Kufferterne blev lukket op og gennemrodede. Man fjernede Bøgerne og de gamle Aviser, som Skoene var pakket ind i. Bøgerne kom de med igen, Aviserne beholdt de.

Det var tilladt at indtage et Maaltid, inden man forlod Skibet, og det benyttede Agnes sig af. Et Par finske Toldere spiste med, og de vilde gerne høre Nyt udefra, saa der maatte tales sagte. Men ét blev sagt tydeligt: »og de (Russerne) faar paa Frakken.« Det var jo det, Finnerne ikke maatte vide.

Sidst paa Eftermiddagen naaede Agnes Hel-

singfors og den Dame, der var rejst i Ugen forud, fik Nøglerne — og begge Kufferterne blev forvarede. De fulgtes ad over det Parti af Staden, hvor Guvernørboligen laa. Det kunde kun gøres ved Dagens Lys, om Natten var der hegnet med høje Pigtraadshegn. »Bobrikof mødte alligevel sin Skæbne i Form af en Kugle paa Parlamentsbygningens Trappe inde i Byen. Men det var efter min Tid,« slutter Agnes.

Næste Morgen vaagnede hun paa Hotellet til en travl Uge. Hun maatte se Byens Omgivelser fra de smukkeste Udsigtspunkter. Hendes Øjne smertede ved at se paa de hvide Skove, Søer og Bugten. I de snefyldte Gader fo'r Kanedroskerne frem og tilbage. Kuskene havde russiske Pels-huer og Kraver og tætlæggede Skørter. Czar Nikolaj mente, denne Dragt vilde være af stor Betydning for de to Landes Sammenhold. Engang saa hun Kosakkerne komme strygende paa deres smaa Heste. De sang, og hun lyttede et Øjeblik. »Det Skraal,« sagde min Ledsagerinde, og jeg skyndte mig ikke at synes om det.«

I 1908 var hun igen i Finland, men da var hun i nogle Maaneder Gæst hos en Familie, der havde Sommerbolig ved den finske Bugt. Hun fortæller: »Vort Morgenmaaltid var Vælling, lavet af Maltmel, branket en Smule i Panden og dernæst

kogt i Mælk. Den havde en behagelig let brunlig Farve — og vi spiste Knækbrød med Smør til den.« Og hun fortsætter: »Var det ikke Umagen værd at finde en anden Ret til danske Børns Morgenmad end Havregrøden, der i mange Tilfælde er en Pine og en Plage.«

I Efteraaret 1905 vilde jeg, der den Gang boede i Vester Vedsted, meget gerne aflægge mine Forældre og mit gamle Hjem et lille Besøg, men hvordan skulde jeg faa det ordnet, da der ikke var nogen anden til at tage sig af vor lille et halvt Aar gamle Dreng. Saa fandt jeg paa at skrive til Agnes, om hun ikke kunde tænke sig at komme og passe ham et Par Nætter og Dage. Og saa kom hun, og jeg tror, det var hende en Glæde. Men altid siden har jeg haft paa Fornemmelsen, at hun syntes, hun havde en lille Smule Part i den Dreng.

Enkelte Gange kom hun og sang for os. Ved Petroleumslampens Lys morede hun Børnene ved at lave Skygge billeder paa Væggen med sine Fingre, og hun satte — mærkelige — Gaader for os alle!

Og saa en skønne Dag i 1907 rejste Agnes til Paris. Hun havde faaet Plads ved Husvæsen i

et Hjem, og i sin Fritid besøgte og studerede hun Kunstsamlingerne i Louvre og andre Steder. Sproget kneb det med, især i Begyndelsen, og hun maatte tildels gøre sig forstaaelig ved »Tegn og Gebærder«. Siden lærte hun sig mere af det franske — især gennem Radioen. Tysk havde hun jo lært i Skolen, og Engelsk kunde hun saa meget af, saa hun paa sine ældre Dage forlystede sig med at læse engelske Kriminalromaner.

Men altid, naar Agnes vendte hjem til Lunds-
mark, talte hun igen sit smukke vestslesvigske
Modersmaal. Rent og uforfalsket!

Da hun kom hjem fra Paris, var Kusinerne paa
Vestergaard nær gaaet bagover af Forbavselse
over hendes moderne Garderobe! Rødt Bluseliv
med tilsat Skød, flagrende Slips m. m.

I Vinteren 1911 var Agnes første Gang med til
Møde paa Liselund, og derefter kom hun Aar
efter Aar. Hun var ikke blot almindelig Møde-
deltager, men hun var ogsaa Medarbejder, idet
hun læste og sang for de Tilstedeværende. Vidste
man det ikke i Forvejen, saa forstaar man af hen-
des — noget spredte — Optegnelser, at hun be-
undrede og holdt af Niels Dael og hele hans
Virksomhed. Hun fortæller: »En Aften ved dette
første Møde drøftede man den paatænkte Menig-

hedsskole, og der blev ogsaa talt om, hvorvidt man skulde have Kvinder med. Lederne var uenige om dette Punkt. Thorvald Helveg og Vilhelm Malling var imod, og Helveg mente, der vilde blive en Bunke gamle Kvinder, der vilde søge til Skolen, hvis de fik Adgang. Fra anden Side blev der sagt det samme, og vi, dog ikke den Gang altfor gamle Kvinder, var lidt kede af at blive afskaaret fra at være med ved dette herlige, man ellers havde oprullet for os. Endelig lød det: »Nu, Niels Dael, sig saa, hvad du mener.« Og han svarede: »Naar der er tørre Tider i Menighedens Liv, og Kirkerne ellers er tomme, sidder der dog altid nogle gamle Kvinder. De bærer Menighedens Liv igennem fra den ene store Tid til den anden. Jeg elsker de gamle Kvinder.« Vilhelm Malling blev saa betaget af den Udtalelse, saa han rejste sig og gav Niels Dael Haanden og udtrykte dermed, at han gav sig i den Sag. Thorvald Helveg syntes dog ikke at være overbevist. Men Sagen var nu afgjort.«

Videre fortæller hun: »Engang sad Niels Dael og jeg sammen i Toget. Han saa paa sin Prædiken, og jeg fik Lejlighed til at spørge, hvordan det gik til med at lave en Prædiken. »Naar jeg arbejder med en saadan, fremstaar der for min Tanke en Masse udmærkede Ting, der kan siges

— saa mange aandfulde Ting. Dem skal jeg vise fra mig som en Fristelse. Jeg maa finde det, der skal siges, enten det lyder saa eller saa.« Jeg forstod lidt mere efter dette, hvorfor tilsyneladende helt trivielle Ord i hans Mund fik os til at lytte saa intenst og forventningsfuldt.«

En Dag i Begyndelsen af Krigen i 1914 kom Søren Smidts trofaste Følgesvend, hans Hund, ene hjem fra Marken og opførte sig saa mærkelig og urolig, saa Østergaards Karle blev opmærksomme og fik bange Anelser. De fulgte efter den og i en — heldigvis tør — Grusgrav fandt de Søren Smidt liggende bevidstløs. Han havde faaet Hjerneblødning, og det varede længe, før han igen kunne være oven Senge. Da gjorde Agnes som i 1901 over for den lille Martha: Hun lagde alt andet til Side og plejede sin syge Broder. Rigtig rask blev han aldrig mere.

Agnes havde kort før 1914 købt »Hyldehuset« — som hun kaldte det — ved at laane 4000 Mark af Ane Pedersen i Skærbæk, der var velstaaende og hjælpsom. Huset var omkring Aarhundredskiftet bygget af Jens Warming, da han og Nikoline havde solgt Vestergaard og skulde have et Sted at bo, og det ligger ud imod Vejen i Udkanten af Gaardens Have. Her havde Agnes saa sit

Hjem i alle Aarene derefter. Men da Marken i 1920erne fuldstændig tabte sin Værdi, og hun ikke saa sig i Stand til at betale, hvad hun skyldte, i Kroner, slettede Ane Pedersen sit Tilgodehavende.

Langt ude paa Heden ved Lundsmark laa et lille Husmandssted. Det var beboet af Mand, Kone og fem Smaapiger. Da Kirkeklokkerne den 1. August 1914 ringede til Mobilisering, ringede de ogsaa for denne Husmand. De, der hørte det, siger, at Kirkeklokken den Aften lød anderledes end til daglig — dump og uhyggelig.

Saa sad Konen ene tilbage med sine Børn, som saa mange andre dengang. Manden — Laust Truelsen — kom aldrig hjem igen. Han faldt i Rusland i Juli 1915, men da var Moderen allerede død i Januar Maaned af Tuberkulose. De fem Smaapiger fik Pension af den preussiske Stat, og deres Bedstemoder var hos dem, men ingen af dem magtede jo at faa Ejendommen og Dyrene passede. Der blev fattigt og forsømt. Agnes kunde ikke slippe dem af sine Tanker, og sommetider smuttede hun ud til dem med en Kurv Æbler eller hvad hun havde ved Haanden.

Hun foreslog Sygeplejersken, at de i Fællesskab skulde tage sig af Børnene, og til at begyn-

de med gik denne med paa Planen. Men saa maatte der skaffes Erstatning for de 300 Mark, som hun fik i Løn.

Paa den Tid var Agnes indbudt til en Sammenkomst af de første Deltagere i Menigheds-skolen paa Liselund, men da hun blev hjemme, skrev hun til en af Mændene, der var med, og bad ham prøve paa at skaffe dem et aarligt Bidrag paa 300 Kr. Hun fik ikke noget Svar paa sit Brev, hverken fra Manden, hun skrev til eller fra andre, der var med ved dette Møde. Saa rejste hun senere selv over til en af Mændene for at høre, hvad det blev til. Solide og fornuftige som de var, havde de drøftet Sagen for og imod, og Manden, Agnes talte med, nævnte ogsaa noget om »en fornuftig Opdragelse«. »Jeg sagde hurtigt: »Nej — de skal lære Fransk og spille Klaver!« Til Trods for min Næbethed gav han mig 150 Kr. som Bidrag — og saa skulde vi se!«

Saa rejste Agnes sporenstregs til Niels Dael, som ogsaa havde overværet Mødet, og hvis Tavshed hun ikke forstod. Han satte sig med det samme i en Sofa og sagde: »Agnes, hvis du vil have Penge, saa maa du ikke gaa til andre end mig, og du kan faa saa mange, du vil have. Vil du have 300 Kr. med det samme?« Da hun kom hjem

igen, sagde Sygeplejersken fra. Hun turde ikke, og saa tænkte Agnes: »Jeg kan selv.«

I de Aar, da Oxfordbevægelsen var paa sit højeste, var der ogsaa Ordførere for den paa Liselund, og Bevægelsens fire Absolutter blev nævnt. Dette med de fem forældreløse smaa Piger blev et »Absolut« for Agnes — siger hun selv.

Folk vilde nok tage et enkelt af Børnene — men nej, sagde Agnes, de har kun hinanden, de skal ikke skilles. Det viste sig imidlertid, at Bedstemoderen ikke vilde slippe Børnene, før Agnes gik ind paa, at hun fremdeles maatte beholde deres Pension — 500 Mark om Aaret. Og denne Sum modtog hun saa hvert Aar, saalænge Tyskerne var Herre her i Nordslesvig.

»Agnes taalte ingen Indblanding eller Kritik i det, hun ansaa for rigtigt. Men da hun tog Børnene til sig uden at eje Salt til et Æg, blussede Kritikken vældig op. Dog Gaverne strømmede ogsaa ind i rigt Maal. En ellers storartet Kone, som Agnes satte stor Pris paa, sendte en stor Pakke Tøj med mange Formaninger. Pakken kom med Mælkevognen, men den gik Retur med det samme, og det er nu glemt, hvor mange Gange Pakken gik frem og tilbage, indtil den om-

sider havnede hos Agnes« — skriver Kristine Boesen.

En af Kusinerne fra Vestergaard fortæller: »Jeg husker, hvor bestyrtet vi alle blev over, at Agnes tog alle de fem forældreløse Børn til sig uden at eje Mulighed for at give dem selv det mest fornødne, og der blev talt om hendes enestaaende Evne til at faa samlet alt muligt sammen til det blev et lunt Hjem. »Paatrængenhedens Naadegave«, sagde Rosenstand. Men det var jo ikke til sig selv, Agnes samlede, og det gav hende vel Modet. »Hun fandt frem til sin Slægt og sine Velyndere og sagde rent ud (citeret direkte fra et af »Ofrene«): »Du har mere end du har Behov, og jeg mangler saa meget. Du maa hjælpe mig.« Og saa hjalp man, og tit var det ret store Summer, der indkasseredes. Agnes vilde helst have et fast aarligt Bidrag, men »én Gang for alle« ved jeg, der blev sagt. Tit var der vel nok Smalhans i Hyldehuset, men naar det var værst, blev Agnes særlig flittig, og saa var der igen til Brød og Brændsel.«

En af de fem Søstre fortæller, hvordan de og deres Bedstemor sultede og frøs, da Vinteren kom, og hun blev sendt hen til Moster Agnes for om hun ikke kunde hjælpe dem. »Nu skal du blive her, lille Mie,« sagde Moster, »og om lidt ta-

ger vi ud og henter alle de andre.« Og saa viste hun den lille Pige fem smaa Senge, redt med rød-hvidtørnet Betræk paa Dyner og Puder. Det var et helt Eventyr for de smaa Piger, hvoraf den ældste var 12 og den yngste 2 Aar.

Naturligvis maatte de ældste Piger gaa i Sognets tyske Skole og nu i Krigstiden næsten daglig høre om de tyske Hæres store Sejre, men naar de kom hjem, sang og fortalte Moster for dem — noget ganske andet! »Hver Dag var en lang Glæde«, siger én af Pigerne.

Paa lignende Maade mindes vi vel alle vor Barndom, og dog var der ogsaa den Gang Vanskeligheder og Graavejrsdage. Selvfølgelig!

Ved Slutningen af Krigen 1914-18 var Tyskland udsultet og meget ødelagt. Ikke ved Bomber, men fordi Landet var afskaaret fra næsten alle Tilførsler. Og Nordslesvig delte jo den Gang Skæbne med Tyskland. Alt var strengt rationeret, og selvfølgelig var det værst for Byerne. Paa Landet skal det gaa haardt til, før man sulter. Der tog man af det, som egentlig skulde afleveres, og man gemte Flæsk, Mel og Gryn paa de særeste Steder for at skjule sine Forraad for Revisionen.

Byboerne begyndte deres Dag med Kaffeestatning uden Fløde og Sukker. Dertil Krigs-

Portrætmaleri af Agnes Smidt fra 1918.
Den afbildede er daværende Landdagsmand H. D. Kloppeborg-Skrumsager, og Maleriet hænger paa Bejstrupgaard i Kobenhoved.

Et Hold paa Agnes Smidts Skole for arbejdslose i 1930'erne.

brød, lavet af Rug, der var blandet med forskellig Slags Frø el. l. og Krigssmør. Det vil sige, at man æltede Melopbaging eller kogte Kartoffler i Smørret. Mælken var det smaat med, og den var især forbeholdt Børnene. Der var hvert Aar for faa Kartoffler i det tyske Rige, men værst var det i Vinteren og Foraaret 1917, og saa blev der spist Kaalrabi tillavet paa forskellig Maade. Bl. a. som Suppe, hvori der maaske fandtes smaa Kødstupper. Var man saa heldig at have Slægtninge paa en Gaard, og der engang imellem kom en Sending gode Sager fra dem, da maatte man være forsigtig og ikke spise ret meget, for den solide Kost var uvant og ikke til at taale i større Portioner.

Jorden var udpint af Mangel paa Gødning, og Besætningerne stærkt formindskede, dels paa Grund af Tvangsudskrivninger til Slagtning og dels fordi man havde for lidt Foder.

Alle nogenlunde vaabenføre Mænd var indkaldt, og der var stor Mangel paa Arbejdskraft. Mange Bygninger trængte haardt til Reparation. Vejene var i en elendig Forfatning, opkørte og hullede. Da var der endnu ingen tjærede Veje. De kom først, da det blev almindeligt med Biler. Jernbanemateriellet var i Forfald. Der var næsten ingen hele Vinduer i Vognene, alt trængte til Ma-

ling, og Læderstropperne havde Passagererne skaaret af og taget med sig for at bruge dem til Støvlesaaler.

»Men selv om Restriktionerne var slemme«, skriver Agnes, »saa hjalp man mig efter Evne. For Eks. kunde jeg i en Vandmølle nogle Mil borte hente saa meget jeg vilde af Bygmel og smaa Byggryn, og jeg slæbte mange smaa Poser hjem, pænt indpakket i Tøj i en Kuffert.« Det var ellers strengt forbudt Møllerne at sælge Mel og Gryn. Enhver maatte nøjes med sine smaa Rationer, men mellem Venner og Naboer skete der meget i de fire Krigsaar, som ikke var lovligt. »Vi fik hver Morgen Bygvandgrød med Mælk uden Sukker, og kun én Dag maatte vi spise tørt Brød. Det var, inden vi kom kogte Kartoffler i Smørret. Men vi var sunde og raske.«

Og Agnes fortæller videre: »Kort efter Revolutionen i Tyskland listede jeg mig over Grænsen i Engene og blev først mødt af et Skud fra en dansk Soldat. Det gjaldt dog ikke mit Liv, men var en Melding om min Overskridelse af Grænsen, som skulde registreres et andet Sted. Soldaterne imponerede mig ved deres velnærede Udseende. Togene imponerede ved deres hele Vinduer med Maling og Læderstropper. Da jeg kom til Slagelse og saa Vinduerne med Konditorkager,

mente jeg, at der aldrig vilde blive Ende paa min Appetit. Jeg kom til mit Bestemmelsessted og blev modtaget med Henrykkelse og Omfavnelser. Paa Bordet stod en lille Krystalskaal med Konfekt. Mine Tanker var ikke fra den under hele Velkomstscenen, og jeg grundede over, naar jeg kunde være bekendt at bede om et Stykke.«

Efter Vaabenstilstanden i 1918 fulgte den lange Ventetid, da vi forberedte os til Afstemningen og Grænseflytningen.

I flere Aar havde Peter Boesen og hans Kone, Marie f. Fink, været Ejer af Vestergaard. I Foraaet 1918 skulde de imidlertid overtage hendes Fødeggaard i Stubbom, og Vestergaard maatte derfor sælges. Agnes fik da den Idé, at Peter Boesens ugifte Søster, Kristine, burde købe den. Handelen gik virkelig i Orden, og Kristine Boesen fik Hovedparcellen til en rimelig Pris.

Da Krigen saa endelig var forbi i November, og man i Lundsmark som andre Steder i saa mange Aar havde levet afspærret fra alt, hvad der rørte sig af aandelig Art i vort gamle Fædreland, var Agnes opsat paa, at nu skulde der ske noget. Hun elskede Lundsmark, og den lille Landsby var for hende omtrent Verdens Midtpunkt. Hun ønskede meget, at den ogsaa skulde være et aan-

deligt Centrum. Hun allierede sig med Kristine Boesen, hvis Stuehus var stort og rummeligt, og den ene Gang efter den anden indbød de i disse Aar til Møder paa Vestergaard med Talere fra det gamle Land. Kristine sørgede for, at det praktiske var i Orden, at der var Varme og Hygge, og at Kaffen var parat, naar den Tid kom. Folk mødte fuldtallig op, og der var almindelig Tilfredshed med disse Møder, som for Agnes betød en Fortsættelse af Liselund. Talere var bl. a. Pastor Halvdan Helveg, Højskoleforstander Arnfred, Præsterne Kring og Munk og Niels Dael og naturligvis Pastor Jørgensen, Skærbæk.

Naar der ventedes en kongerigsk Taler, listede Kristine eller Agnes eller maaske begge sig over Grænsen, som jo endnu var bevogtet af tyske Vagtposter, og tog imod Talerne ved den danske Grænsestation. I Mørke og tit i Taage over de lave Marker eller Enge sneg de sig tilbage ind imellem Vagtposterne. En af Præsterne havde en rungende Latter, som han ikke altid kunde dæmpe, men selv om Vagterne ikke kunde undgaa at mærke de forbigående, saa gjorde de dem aldrig noget. De tyske Soldater var selvfølgelig klare over, at deres Tid var forbi.

Agnes og flere med hende tog Børnene ud af den tyske Skole, og Marius Olsen, som hun

kendte fra Liselund, blev Lærer for dem. Han havde været Friskolelærer paa Fyn, og nu underviste han saa disse vestslesvigske Børn i en af Stuerne paa Vestergaard.

Men i 1920 blev Kristine Boesen gift, og Vestergaard var igen til Salg. Jord og Udbygninger blev solgt til en Søstersøn af Agnes, men Kristines Mand, Truels Stavning Jensen i Rejsby, saa stort paa Tingene, og i Fællesskab overlod de Agnes Stuehuset, saa hun kunde fortsætte med sine Møder.

Med Hovedbygningen fulgte en Plantage, og da hun skulde have Skøde paa den, var der mødt en hel Del Mennesker paa Sagførerkontoret i Ribe. En af Mændene, en Svoger til Agnes, foreslog, at der skulde staa i Kontrakten, at Hedeselskabet skulde have Opsyn med Plantagen. Ikke saa snart var det sagt, før Døren gik op, og Agnes røg ud uden Farvel, og der blev ikke noget af Skødet den Dag.

Østergaard var blevet solgt til et Par unge Mennesker, hvoraf Konen var Søsterdatter til Agnes. Sigrid og Søren, som stadig ikke var rask, fik indrettet en Lejlighed i Østenden af Vestergaards Stuehus, og Agnes fortsatte sine Møder i den øvrige Del af Huset. Men nu savnedes der en Husmoder, og der var knap saa hyggeligt.

Men Huset skulde bruges, og Agnes tog fat med sin Højskole. Paa en anden Maade end den sædvanlige og vel den første af sin Slags. Eleverne skulde den halve Dag have praktisk Arbejde, og Resten af Dagen skulde bruges til Undervisning som paa en anden Højskole. Til at begynde med var der ikke ret mange Elever, men desto lettere var det at faa dem sat i Arbejde paa Gaardene. Der blev bl. a. i de følgende Aar plantet Læbælter om alle Marker i Lundsmark, hvor Sandflugten før havde hærget. Lærer Marius Olsen var i Begyndelsen hendes trofaste Hjælper, men han blev efterhaanden mest optaget af præstelig Virksomhed. Af andre Medhjælpere havde hun efter hinanden M. P. Ejerslev og cand. theol. Sparre-Petersen og flere. Den sidstnævnte drev en Tid en Husmandslod paa Lundsmark Hede. Og Agnes selv snakkede og diskuterede med Eleverne, læste og sang for dem, underviste i Dansk, og gav dem Begyndelsesgrundene i de Sprog, hun kendte.

Eleverne var meget forskellige baade i Alder, Evner og Uddannelse. Der kom en Del Askov-Elever, og et Par norske Landbrugsstuderende var der et Par Maaneder. Men saa kom der en Aarrække, da hendes Elever mest var arbejdsledige Mænd.

En af »Moster« Venner siger om hende: »Hendes Væsen var Godhed, og smaa og forkomne og triste Skæbner og Mennesker stod hendes Hjerte nær.« Det var dog en Godhed, som aldrig blev sentimental. Hun kunde godt blive lidt haard i Kritikken, og især var hun paa Vagt over for alt, hvad der forekom hende at være opstyttet og uægte.

En anden siger noget om »de haabløse«, som hun trods alt slet ikke kunde slippe. Mellem disse arbejdsledige var der forskellige Typer. Engang var der en Mand fra Esbjerg, som altid vilde skabe Uro i Flokken. Sommetider drak han sig fuld, og der var megen Besvær med ham. Medhjælperne vilde af med ham, men Agnes satte sig derimod. Engang hun var bortrejst, blev han jaget bort af den unge Lærer, men da Agnes fik det at vide, blev hun vred, og hun fik ham paa en eller anden Maade tilbage igen. Hun kunde ikke opgive Troen paa, at han kunde forandres og blive et nyttigt Menneske.

Naar »Moster« til Tider overvældedes af de mange Udenomsting og sine nye Idéer, gik hun i Seng i et Par Dage. »Moster snakker med Vorherre«, sagde hendes Omgivelser. Og det var sikkert rigtigt. Alle sine Dage troede hun fuldt og fast — og levede jo derefter — at hun skulde nok

blive hjulpet igennem. Og det viste sig Gang paa Gang, at naar hun var længst nede, var Hjælpen undervejs. Engang gik hun til Stationen for at tage med Toget til Ribe uden at eje Penge til Billetten. Saa mødte hun Postbudet, og han havde, som saa ofte før, et Par Hundrede Kroner i Tasken til hende. »Det vidste jeg da godt«, sagde hun, da en af hendes Venner udtalte sin Undren.

Engang var Agnes i Besøg hos sin Fætter, Jens Østergaard, her i Københoved. Hun kom saa om til os og skulde hilse og indbyde os til Eftermiddagskaffe paa Boygaard. Vi takkede, men min Mand tilføjede: »Jeg kan nu ikke komme saa tidlig, for jeg skal i Skole«. »Er du saadan en Slave af Timeplanen?« sagde Agnes. Men da hun selv blev Skoleleder, forlangte hun — som rimeligt var — at Lærere og Elever mødte til bestemt Tid om Morgen, saa alle var samlede til Morgenmad og Morgensang.

Der er blevet sagt, at det ikke var saa let at være Lærer hos hende. En af de mange unge Lærere, der i Tidens Løb var i Lundsmark, skal have udtalt sig omtrent saaledes: »Man kan ikke være Lærer hos Agnes Smidt uden at give Afkald paa en stor Del af sin Selvstændighed. Hun forlanger, at man skal arbejde paa samme Maade som

hun, ja endogsaa tænke ad de samme Baner, som hendes Tanker gaar.«

Foruden Læplantning havde Agnes faaet plantet en Del Frugttræer, og dem glædede hun sig meget over. Hvordan Vejret og Føret end var, saa skulde de, der besøgte hende, se hendes Frugtplantage. En Slægtning af hende, Aksel Moltensen, levede i mange Aar hos hende og passede Haven og Frugttræerne. Han havde studeret, men det var gaaet i Stykker for ham, og han havde saa fundet et Tilflugtssted hos Agnes. Da han døde, arvede hun og hendes lille Ester de 12.000 Kr., som han efterlod sig.

Agnes havde engang i 1935 lovet at være med til at ordne en Kunstudstilling i Aabenraa. Da hun i den Anledning kom til Byen, traf hun der paa Hotellet en Dame af hendes Bekendtskab, som havde en lille aargammel Pige med sig. Den lille Pige savnede et Hjem — og Agnes var straks parat! Ja, saa optaget blev hun af den lille Ester, saa hun med det samme rejste hjem til Lundsmark med hende og lod Kunstudstillingen passe sig selv!

Men Fruerne i Aabenraa var efter Sigende ikke helt blide, da det gik op for dem, at Fuglen var fløjet!

Der fortælles, at Agnes engang havde faaet en dejlig Hare foræret, saa den stod paa Haresteg hos hende, og for Agnes var det festligt at kunne indbyde Naboerne i den lille By ved at sige: Kom og spis til Middag hos os i Dag! Vi skal have Haresteg! Alle efterkom Indbydelsen, og der blev bænket 16 Mennesker ved Harestegsbordet! Saadan fortæller Sagnet — og Stemningen havde været udmærket!

Moster havde altid gode Raad mod Skrammer og Saar og hvad Barnealderen ellers byder paa af den Slags. Alle hendes Børn kom til hende og blev forbundet. Hun havde aabenbart lært noget af sin Mor, der var lidt af en »klog Kone« og som endogsaa selv kogte den lægende Salve, hun brugte.

»Tyv tror, hver Mand stjæler«. Paa lignende Vis er de gode, forstaaende og fredelskende Mennesker tilbøjelige til at tro paa samme gode Vilje og Hjertets Forstaaelse hos andre. Og Agnes drømte om Fred og godt Forhold mellem os og vore Hjemmetyskere. Pastor Joh. Schmidt, Vodder, der i mange Aar efter Genforeningen var Tyskernes Repræsentant i den danske Rigsdag, fortæller i et lille Skrift »Mensch zu Menschen in einer Grenzlandgemeinde«: »En Dag

under den første Verdenskrig overraskedes jeg ved, at en Dame, som jeg ikke kendte, kom til mig i Vodder Præstegaard. Hun præsenterede sig som Agnes Smidt fra Lundsmark, og saa kendte jeg hendes Navn fra Aviserne, hvor der tit var fortalt om en Agnes Smidt, der holdt Foredrag eller læste op af danske Klassikere ved danske Møder. Hun spurgte, om jeg ikke kunde tænke mig, hvorfor hun var kommet. Jeg mente: Maaske for at udveksle Tanker om de nationale Forhold i Grænselandet. Det sagde hun ikke noget til. Nej det, der pinte hende, var vor Tid i det hele taget. Hvad var Meningen? Det kunde jeg ikke sige noget om. Endnu den Dag i Dag er det jo et aabent Spørgsmaal for os alle.

Det kunde jo se ud — sagde hun — som det var Nordslesvigs Skæbne vedvarende at være forbundet med Tyskland. Hun havde hidtil værget sig mod den Tanke, og hun indrømmede, at man fra dansk Side bevidst havde afspærret for enhver aandelig Forbindelse med det tyske Folk. Hun vidste dog nok, hvor meget det danske Folk havde modtaget fra det tyske, og hvor livlig den gensidige Vekselvirkning til Tider havde været. Hun vilde i Fremtiden høre til dem, der var rede til at værdsætte denne positive Side af Forholdet mellem vore Folk. Jeg greb ikke

straks begge hendes Hænder, thi jeg forstod, hvor tung en saadan Indrømmelse maatte være for hende, men jeg var inderlig glad, og vi talte endnu længe med hinanden.

Jeg besøgte hende saa igen i Lundsmark og lærte at værdsætte hende meget for hendes uegennyttige Godhed, hendes Fordomsfrihed og hendes kunstneriske Begavelse. Hendes Uselviskhed blev ogsaa anerkendt af den preussiske Øvrighed, thi da en Familie i hendes Sogn mistede deres Forsørger i Krigen, tog hun de 5 Børn til sig, og man bevilgede hende Formynderskabet over Børnene, selv om hun, hvad jo ikke kunde være andet, opdrog dem paa dansk.

Endnu engang kom hun til mig, og denne Gang sammen med en anden dansk Dame, som jeg tidligere havde mødt i min Menighed som dansk Sygeplejerske. Hun var imidlertid blevet gift med en Storbonde paa Vestkysten. Da hun virkede som dansk Sygeplejerske, var vi gaaet forbi hinanden, men hendes statelige Fremtoning og hendes rolige Virke var mig allerede dengang paafaldende. Nu kom de altsaa begge til mig, da Tyskland var brudt sammen, og Krigen var tabt for os. Men de kom ikke triumferende over den for deres Folk saa lykkelige Vending. De kom som Venner, der tænkte at aabne en Mulighed

for mig til at finde mig til Rette med de nye Forhold ved at indbyde mig til sammen med dem at besøge Liselund, hvor en Pastor Dael prøvede at bringe de forskellige kirkelige Strømninger i Danmark i frugtbar Forbindelse med hinanden ved gensidig at lære hinanden at kende og udveksle Tanker. Jeg var allerede blevet opmærksom paa dette Forsøg og ansaa det for et glædeligt Foretagende for dansk kristeligt Liv, men maatte dog forklare dem, at mit Hjerte var alt for saarbart nu til at kunne være med der. Jeg følte for stærkt for mit Folk og vilde ikke udsætte mig for paa en Maade at komme paa Forundringsstol paa Liselund. Saadan havde de ikke tænkt sig det, men de indrømmede, at det maaske kunde blive Tilfældet, og de forstod mig.«

Tidlig om Morgenen den 9. April 1940 gik Hitlers »Wehrmacht« over vor Grænse, og i tætte Formationer rullede Tanks og alle andre Slags Motorkøretøjer ad vore Landeveje mod Nord. Infanteriet marcherede, som vistnok kun Tyskerne kan det, og de store sorte Krigsmaskiner drønedede i Luften over os alle og nedkastede deres »Oprop« over det ganske Land. Snart var hele Landet oversvømmet af tysk Militær, og i fem lange Aar levede vi derefter under Mørklægnings Tegn.

I alle disse Aar udplyndrede de vort Land. Ikke som Wallensteins Landsknægtel Nej, de betalte alt, hvad de fandt paa at kræve — og det var ikke lidt — men de hentede Pengene i Nationalbanken i København!

Over alt mødte Tyskerne Kulde og Uvilje, selv om de prøvede paa at bilde os ind, at de kom som Venner, der vilde hjælpe os! Langt de fleste saa ikke til den Side, hvor de var, og man vilde ikke snakke med dem. Desværre var der dog nogle faa af vore Landsmænd, der blev betaget af Nazismens Ideologi og Hitlers Magtudfoldelse og tilsyneladende Storhed.

Der fortælles, at en yngre Mand engang udtrykte sin Beundring for Hitler og hans Værk overfor Agnes. Hun blev saa harmfuld, saa hun uden Betænkning langede ham én paa Øret.

Det var hendes Maade at demonstrere sin Mening om den Ting!

»Det gamle Stuehus paa Vestergaard var langt og rødt og straatækket. Indgangsdøren var ren i Stilen, grønmalet og med en stor massiv Messinghammer. Inde i Stuerne var der lavt til Loftet, og paa Ydervæggen sad der gamle frisiske og hollandske Kakler. De tunge hvide Døre gav en gammeldags Hygge, og et gammelt snehvidt

Bornholmerur talte Tiden, taktfast og monotont, som det havde talt Minutter, Timer og Dage i mange, mange Aar.«

Saadan omtrent har en anden skildret Vester-gaards Hovedbygning. Her færdedes i nogle faa Aar unge københavnske Kontordamer i deres Ferie. Agnes Smidt havde ved Samarbejde med bl. a. Dr. Moltesen og Overbestyrerinde Frk. Bagge ved Frk. Zahles Skole faaet en Arbejds-lejr sat i Gang. Unge københavnske Piger, mest Kontordamer, rejste i deres Ferie til Lundsmark, hvor de dels hjalp nogle Timer hver Dag i Hus-holdningen rundt paa Egnens Gaarde, dels fik nogen Undervisning og af Agnes fik — saa vidt det var muligt — Kendskab til Menneskene og de Problemer, der knytter sig til denne Egn.

En Dag i 1943 brændte Vestergaard, og da var der elleve unge københavnske Kontordamer i det gamle Hus. Men værre var det, at den syge Søren Smidt ikke kunde hjælpe sig selv. Agnes løb for at faa ham ud, men Ilden spærrede dem Vejen gennem Døren, saa de maatte redde sig ud gennem et Vindue. Og snart skred Straataget, saa alt Indboet — ogsaa Bornholmeren — og flere af Agnes Smidts Malerier brændte. Blandt disse var et Par gode Portrætter af hendes Far og

Mor, der i 1937 havde været udstillet paa den sønderjyske Udstilling paa Charlottenborg.

Der var én, der spurgte Agnes: »Var det ikke et Slag at miste saa dejligt et Hjem?« »Nej, egentlig ikke,« svarede hun med et lille Smil, »det var morsomt og kønt at have det, men jeg syntes altid, at det skulde bruges til noget, og saa skrev jeg til Herodes og Pilatus, om de ikke kunde anvende det til det eller det. Og da det saa brændte, løste Spørgsmaalet sig af sig selv.«

For Brandforsikringen, som Agnes fik udbetalt, fik hun bygget til Hyldehuset imod Vest, saa der blev en særskilt lille Lejlighed, hvor Sigrid boede i et Aarstid. Søren døde allerede i Februar 1944, og det sidste Aar, Sigrid levede, tilbragte hun i Klosteret i Ribe. I Foraaret 1946 var hun rejst til København paa Familiebesøg, og her døde hun den 22. April. Hendes Urne blev nedsat paa Hviding Kirkegaard den 5. Maj 1946.

Da Agnes fik Hyldehuset gjort større, blev der samtidig indrettet et Atelier ovenpaa. Og i dette lyse Rum fik hun i sine sidste Aar bedre Arbejdsforhold end nogen Sinde før.

Den 4. Oktober 1944 fyldte Agnes 70 Aar. Fra nær og fjern strømmede Gæsterne ind, saa der var om ved hundrede Mennesker ved Kaffebordet. Hun havde ikke gjort store Forberedelser til

Agnes Smidt fotograferet i sit Hjem på Vestergaard
i Lundsmark kort for Gaardens Brand 1943.

Portrætmaleri af Agnes Smidt fra 1941.
Den afbildede er Overlæge Folmer Teilmann, og Maleriet
hænger paa Gram Sygehus.

Festen, men Kager, og hvad der ellers hørte til, kom med Gæsterne. Og ikke blot hvad der skulde paa Bordet til Kaffen, kom af sig selv, men én af Gaardmandskonerne kom kørende med Heste og Vogn, og i Vognen var der mange gode Sager! En stor Grisesteg til Aftensbordet, en stor Krukke Flødeskum og meget andet.

Ved Kaffebordet blev der sunget og holdt mange Taler. Der var Pastor Jørgensen, Skærbæk, Højskoleforstander Arnfred, Redaktør Helge Skovmand, Frimenighedspræst Marius Olsen, Bovlund, og endnu et Par Præster fra andre Egne. Af andre Talere maa nævnes en Søstersøn af »Moster« og én af de fem Plejebørn. Fru Kristine Jensen, Tornumgaard — Datter af Frimenighedspræst Lycke — mindedes og takkede Agnes for hendes levende Deltagelse og hendes Smaabesøg i Barndomshjemmet i Rødding under den første Verdenskrig, da de to unge Brødre var blevet derude i det frygtelige Ragnarok, og det var saa tunge Tider for alle i hendes Hjem.

Under det altsammen sad Agnes ganske stille og hørte til. De fleste Gæster tog hjem efter Kaffen, men en Del blev til Aftensmad og hyggeligt Aftensamvær.

Sidst paa Aaret 1945 skrev Agnes i et Brev til

en Veninde i København: »Her i Landet er der jo efter Kapitulationen saa mange forskellige Tanker om Løsningen af Problemerne, og det er der vel ogsaa i Norge. Vi har her i Landsdelen en kendt Mand, der kom med en Udtalelse af Cæsar i det romerske Senat, da der var Tale om Afstraffelsen af Catilina og hans Mænd efter Oprøret. Cæsar mente, at man skulde gaa lempelig til Værks, fordi man i den kommende Tid mest huskede, hvad der var sket sidst i urolige Tider. Her kan vi næsten helt slutte os til Cæsar. Af hele Postyret husker vi mest Udrensningen og er temmelig forbitrede.«

I samme Brev nævner hun, at den ældste af de fem døde før Krigen af Tuberkulose. Og hun fortsætter: »Mine Børn er nu alle gift undtagen den yngste, der kun er elleve Aar.« Og saa fortæller hun, at et af Børnebørnene hedder Agnes. »Hun er min lille Pige, mit et og alt.« I et senere Brev fra 1947 skriver hun, at hun nu har 12 Børnebørn.

Gennem alle Aarene og de skiftende Tider og Forhold havde Agnes malet mange Portrætter og Landskaber. Lidt var det vel nok i Perioder, til dels eftersom de økonomiske Forhold var mere eller mindre trykkende. I et Aar i Tyverne ma-

lede hun 22 Portrætter, og her i Nordslesvig hænger der Malerier af hende i mange, mange Hjem. Paa Amtshuset i Tønder hænger et Maleri af Amtmand Grev Schack. I Museet i samme By hænger et smukt Billede, som hun har malet af en tysk Soldat, Paul Mincke, der var indkvarteret i Lundsmark under den første Verdenskrig. Han var Skuespiller i Berlin, men hans store Sans for Farvesammenstillinger og hans Kritik af hendes Kunst var til stor Hjælp for hende. Ved Siden af dette Billede hænger et godt Selvportræt.

Da hun i sin Tid opholdt sig paa Schackenborg for at male Familien, kunde hun en Tid ikke faa Grevens Mund, som den skulde være. Pludselig forsvandt hun, og man frygtede for, at Billedet aldrig vilde blive færdigt. Men denne Gang kom hun dog igen. Ved andre Lejligheder er det derimod ikke gaaet saa godt.

Paa »Folkehjem« i Aabenraa hænger der Malerier af H. Jepsen Christensen og den franske Professor Verrier, paa Aabenraa Museum af H. P. Hanssen. I Ribe Domkirke har hun malet Portrættet af Biskop Vestergaard, og til Marmorkirken i København har hun malet Billedet af Pastor Monrad. Endnu skal nævnes et ganske dejligt Billede af den første danske Overlæge paa

Gram Sygehus efter Genforeningen, Folmer Teilmann. Det hænger i den lange Gang i Sygehusets Hovedbygning, og hans udtryksfulde, milde Øjne bliver man ikke let færdig med at se paa.

Ogsaa paa Slagelse-Eggen er der en hel Del Malerier, som hun har malet, da hun blev kendt der ved sine mange og lange Ophold paa Lise-lund.

Af Landskaber har hun malet flere med Motiver fra Lundsmark, og et Maleri af hendes Moders Hjem i Haved i Rejsby Sogn hænger i hendes Fætter, Rigsarkivar Aksel Linvalds Hjem i København.

I 1916 opholdt hun sig en Tid af Sommeren i Rødning for at male et Billede fra et bestemt Sted i Højskolens nærmeste Omegn. H. Nutzhorn i Askov og hans Kone kunde den Gang fejre Guldbryllup, og en Kreds af Venner vilde forære dem dette Maleri fra det Sted, hvor de var blevet forlovede. Agnes boede da hos Pastor Lyckes, og hun malede bl. a. ogsaa Frimenighedskirken. Men der er blevet fortalt, at hun ogsaa den Gang var til stor Oplivelse for Husets Folk, og at hun var én af de faa, der forstod at tale med Pastor Lycke.

Paa den Maade har hun opholdt sig i mange

Hjem, naar hun skulde male én eller anden. Og for saa godt som alle var det en Berigelse og en Opmuntring at have hende i Huset.

Engang i 1936 var Agnes paa Liselund for at male, og da blev hun for første Gang meget alvorlig syg med høj Temperatur og stærke Mavesmerter. Lægen kunde ikke sige, hvad det var. Og fra den Tid fik hun med efterhaanden kortere Mellemlum saadanne voldsomme Sygdomsanfald. Ved Juletid 1950 var det særlig galt, og Lægen raadete hende til at lade sig indlægge paa et Sygehus. Den 21. Januar 1951 kom hun til Ribe, og efter grundige Undersøgelser mente Overlægen, at det var Galdesten, og raadete til at prøve en Operation. Agnes indvilgede, da hun simpelthen ikke kunde udholde de voldsomme Smerter. Under dette Ophold paa Sygehuset i Ribe kom der mange fra hendes Hjemegn og besøgte hende. Det var alle dem, der havde noget at takke hende for. Ikke mindst de smaa og fattige. Og hun kendte dem alle, ogsaa dem fra de unge Dage, som nu var gamle. Hun glædede sig over at se dem og spurgte til Børn og Børnebørn. Og naar hun havde lidt Fred for Smerterne, var hun optaget af de vante Interesser. Da saaledes en af hendes allernærmeste Venner besøgte hende kort

før den store Operation, og Vennen troede, han skulde opmuntre og trøste hende, saa var Moster mest optaget af at spekulere over Skoleforeningens Fremtidsudsigter.

Aftenen før Operationen skrev hun en Fortegnelse over, hvorledes hendes Ejendele skulde fordeles.

Og saa skete det den 22. Februar, og alt forløb normalt. Men det viste sig desværre snart, at de stærke Smerter kom igen. Agnes havde dog haabet — sagde hun — at det var gaaet til en af Siderne. Nogle Dage efter Operationen sad hun i en Stol ved Sengen og sang for nogle Besøgende med blid og sagte Stemme den gamle Salme af Paul Gerhardt, som havde trøstet hende den sidste Aften før Operationen: »Gak ud min Sjæl, betragt med Flid i denne skønne Sommertid Guds underfulde Gaver«. Den Salme, der slutter med Verset: »Og, Fader, naar du ejegod oprykker Blomsten med sin Rod for bedre den at gemme, o plant mig da, og giv mig Læ ved Livets Væld, af Livets Træ i Paradis derhjemme«.

Den 6. April blev Agnes udskrevet fra Sygehuset, og derefter tilbragte hun nogle Dage paa Kafé Munken i Ribe som Værtindens Gæst. Saa kom hun hjem til Lundsmark, og senere var hun

en lille Tid hos Kristine Stauning Jensen i Rejsby.

Men Sygdomsanfaldene gentog sig stadig. Fru Cæcilie Hedemann, Kolding, som i mange Aar havde været Agnes en trofast Ven, laa da paa Dr. Begtrup's Klinik i København, og hun ønskede meget at faa Agnes der over. Den 14. Juni blev »Moster« da i Ambulance og ledsaget af et af sine »Børn« ført til København. Skønt hun Dagen før havde haft meget høj Temperatur, vilde hun selv gaa ud til Vognen. Hun vilde se Haven, Huset og Omgivelserne, og i sit stille Sind tog hun sikkert Afsked med det alt sammen.

Paa Dr. Begtrup's Klinik fandt man efter grundige Undersøgelser frem til et Præparat, der hjalp hende til at taale Maden, og sidst i Juli vendte hun — ledsaget af Martha — oplivet og glad tilbage og tilbragte de første 14 Dage hos Fru Hedemann i Kolding. Derefter kom hun til Sønderskov ved Fredericia til Helga, den yngste af de fem Plejedøtre, som bor der og er gift med en Gartner. I Begyndelsen var Kræfterne kun smaa, men i September var hun saa rask, saa hun hjalp til med at koge Marmelade. Og hver Dag gik hun en Tur og følte sig helt vel. Paa en Biltur i dette Efteraar sagde hun: »Det er helt sært at være her, naar man i det sidste Aar har været

paa Vej til en anden Klode. Men det er egentlig dejligt!«

Desværre kom de frygtelige Smerter igen sidst i Oktober. Tabletterne syntes ikke at ville virke mere, og Agnes maatte igen paa Sygehus. Denne Gang blev det Kolding. Og nu gentoges de anstrengende Maveundersøgelser, der tog haardt paa hendes smaa Kræfter. Baade her i Kolding og da hun laa i København, havde hun Glæde af mange dejlige Besøg af Venner og Bekendte.

Lige før Jul hentede de to i Sønderkov hende hjem til sig. Juleaften var hun oppe, men var meget afkræftet og træt, og hele Julen maatte hun derefter blive i Sengen. I Julen og senere flere Gange i Vinterens Løb kom hendes Søsterdatter, Martha, og hjalp med at passe hende.

Fra midt i Februar syntes det igen at gaa bedre, og Moster naaede saa vidt, saa hun baade kunde tage til Fredericia og en Aften til Koncert i Kolding. Derhjemme var hun i fuld Gang med at stoppe og havde ogsaa Kræfter til at fortælle Historier for Hjemmets to Smaapiger. Hun fik ogsaa Lyst til at prøve paa at male igen, men hun fik dog kun det paatænkte Maleri skitseret i Kul. Det var et Billede af Helgas Mand.

Efter Opfordring af Forstander Hans Lund, Rødding, begyndte Agnes ved Juletid at ned-

skrive Minder fra sit lange bevægede Liv. Hun var meget optaget af det, men da hun efterhaanden blev bedre, var der saa meget andet, der skulde passes, og saa blev Skriveriet lagt til Side.

Sidst i Marts blev det Foraarsvejr, og Agnes nød at opleve Foraaret. »Hvor er det dejligt at være med i Livet igen«, sagde hun. Den 16. April vaskede hun om Formiddagen selv sit Tøj. Det havde altid været hendes store Lyst at vaskel! Samme Dags Eftermiddag var hun og Helga i Fredericia paa Fornøjelsestur, paa Konditori m. m. Paa Hjemturen sagde Moster: »Næste Gang vi skal ud, skal vi til Kolding for at more os. Du skal med, for jeg er jo Patient, naar det passer mig.«

Næste Dag laa hun lidt længere om Formiddagen og vilde gerne have lidt mere Hjælp end sædvanlig, men hun var dog med ved Middagsbordet. Ved Kaffetid laa hun endnu paa Divanen, og nu var Smerterne der igen. Der blev straks ringet efter Lægen, men desværre tog det nogen Tid, før han kom, og Agnes led meget. Saa slemt havde det aldrig før været. Hun fik en Indsprøjtning og faldt til Ro. Men kun ganske kort, og der maatte igen Bud efter Lægen. Igen fik hun en Indsprøjtning for at faa Ro til Natten. Og nu syntes Moster, hun havde det saa godt.

Hun holdt Helga og hendes Mand i Haanden:
»Gaar I nu fra mig, I kære to. Nu har jeg det
saa dejligt og vil gerne tilbedes lidt.« Men Læ-
gen havde paabudt Ro, og hun havde en Klokke
ved Sengen, saa hun kunde ringe, hvis hun
trængte til Hjælp. Om Morgenen sov hun haardt
og ikke helt lydløst. Senere på Formiddagen sov
hun tilsyneladende stille og trygt. Ved Middags-
tid mente Helga dog, at de helst maatte faa hen-
de vendt, hvad hun før havde bedt dem om, naar
hun længe havde ligget i samme Stilling efter en
Indsprøjtning. Men da forstod de, at Moster ikke
sov, men at hun var død — ganske stille.

Det var den 18. April 1952. Før hendes Baare
den 22. April blev ført ud fra Hjemmet i Sønder-
skov, hvor Plejedøtre og Svigersønner var sam-
lede, holdt Højskoleforstander Marinus Gravs-
holt, Krabbesholm, der var Mosters første Høj-
skoleelev, en lille Mindetale og sagde bl. a.: »En
af Agnes Smidts Kunstnerkammerater har en-
gang lavet en Tegning — et smukt Ungpigean-
sigt omgivet af en Glorie, og som Titel paa Teg-
ningen stod der: »Sankte Agnes!« Havde vi le-
vet i et katolsk Samfund, er der nok ingen Tvivl
om, at Agnes var blevet udnævnt til Helgen,
fordi der i hendes Sind og i hendes Liv var saa
meget af det, der peger ud over det jordiske.«

I Lundsmark blev den hvide Kiste stillet ude paa Plænen i Hyldehusets Have, omgivet af Kranse og Foraarets Blomster. Fra de nærmeste Egne og langvejs fra samledes man om Mosters Baare, og efter en Salme bad Redaktør Skovmand Fadervor ved Kisten.

I den stride Vestenvind, der fik det fine Sand og den tørre Muld til at fyge som graagule Skyer over Pløjemarkerne, kørte de mange Biler til den gamle Hviding Kirke, hvis Stolerader og Kor var smykket med Bøgeløv, Paaskeliljer og levende Lys. Der blev talt af Frimenighedspræst Marius Olsen, Redaktør Helge Skovmand og Sognets unge Præst, Jørgensen. Den sidste nævnede bl. a. de fem Ord, hvormed Agnes engang udtrykte sit Livssyn: »Vi er hverandre noget skyldige.«

Til Slut bar Plejedøtre og Svigersønner Kisten ud, og mens Lærken slog sine Triller over de mange blottede Hoveder, sænkedes Kisten i Jorden i det gamle Familiegravsted.

Agnes Smidt havde jo alle Dage levet som Himlens Fugle, der ikke sanker i Lade. Da hun i de sidste Aar blev syg og ikke kunde undvære Hjælp, var der enkelte formuende Venner, der støttede hende økonomisk, og desuden fik hun

Aldersrente. Den sidste Vinter, hun levede, var der en stor Vennekreds, der hver for sig forpligtede sig til, til en Kasserer at indbetale 50 Kr. hvert Aar, saalænge hun levede. Det blev ialt en Sum paa 3.300 Kr., som hun altsaa kun modtog denne ene Gang.

En Journalist spurgte hende engang: »Hvad har betydet mest for Dem af Deres mange Arbejder?«

»Selve Livets Kunst er jo den højeste, den jeg sætter højest,« svarede Agnes.

Og hun tilføjede: »At alt hernede er stykkevis er kendeligt i mit Tilfælde.«

En af dem, der kendte Agnes allerbedst, siger om hende: »Hun havde altid ét Maal for Øje — at Gud maatte blive alt i alle.«

Uden ellers at sammenligne falder det mig naturligt at slutte Fortællingen om Agnes med omtrent de samme Ord, hvormed H. C. Andersen begynder sin Mindebog:

»Hendes Liv var som et smukt Eventyr — saa rigt og velsignet.«

Efterskrift.

Agnes Smidt og jeg har kendt hinanden fra de unge Dage. Vi har snakket sammen, hun har læst og sunget for os, og hun kom i vor By og vor Kirke. Da jeg for et Par Aar siden blev opfordret til at fortælle lidt om hende, fik jeg ogsaa hendes egne spredte Optegnelser til Raadighed. Men alligevel vidste jeg for lidt, og jeg er meget taknemmelig over for hendes »Børn«, hendes Slægtninge og Venner, fordi de har fortalt mig saa meget.

Og min Taknemmelighed er ikke mindre over for »Dansk Kultursamfund« og Bestyrelsen for afdøde Landstingsmand Jensen-Stevns' Legat »Fonden af 1936«, der har gjort det muligt at faa denne lille Bog trykt. Tak!

Københoved, Efteraaret 1955.

Marie Boesen.

Dødsfald

Malerinden Agnes Smidt, Lundsmark

En ejendommelig personlighed og et meget varmhjertet menneske, der brændte for den sønderjyske og den sydslesvigeske sag, malerinden *Agnes Smidt*, Lundsmark ved Hvidding, er død, 73 aar gammel. Agnes Smidt, der var datter af Claus Smidt paa »Østergaard« i Lundsmark, voksede op i et milieu stærkt præget af det nationale og af det kristelige. Hjemmet var grundtvigsk, og livet i frimenigheden satte stærkt præg paa det og paa Agnes Smidt. Hun havde udpræget kunstneriske interesser, kom paa tegneskole hos N. V. Dorph og paa kunstakademiet og debuterede en dag paa Charlottenborg. Kunstnerisk arbejde vekslede med ophold paa Askov og studieophold i Paris og Finland. Agnes Smidt fik et godt navn som portrætmaler og havde en stor kunstnerisk produktion bag sig. Men hun var ikke blot kunstner. Hun var ogsaa menneske med store sociale interesser. Hun erhvervede »Vestergaard« i Lundsmark, og her holdt hun omkring genforeningen skole for unge mænd, der blev sat i gang med læplantning og landbrugsarbejde rundt om paa egnen. Senere tog hun sig af arbejdsløse, holdt skole for dem og gav dem et hjem paa gaarden. Hun var en idealistisk personlighed — en stærk og en from kvinde, hvis virke længe vil blive mindet.

METTE KIRSTINE THOMSEN (1797-1872), g. m.

¹⁾ Klaus Moltesen (1779—1824)
Gaardejer, Østergaard i Lundsmark

²⁾ Søren Lauridsen Smidt (1788—1860)
Gaardejer, Østergaard i Lundsmark

Peter Moltesen Østergaard (1824—86)
Gaardejer, Raahede

Klaus Moltesen Smidt
(1830—1913)
Gdr., Østergaard i Lundsmark
g. m. Ellen Marie Petersen
(1834—1917)

Ane Martha
g. m.
Lærer
Povlsen
Vimtrup

An
g. m.
Gæstgiver
Morten Smidt,
Ribe

Niels Østergaard
(1838—1912)
Gaardejer, Skodborg

Laust Jevsen Moltesen (1865—1950)
Dr. phil., Udenrigsminister

Jens Østergaard
(1877—1930)
Gdr., Københoved

Mette Kirstine
(1862—1951)
g. m. Gdr. Henrik
Anton Thim,
Mellerup

Anna
(1864—1938)
g. m. Gaardejer
Laurids Nielsen,
Raahede

Dagmar
(1866—1941)
g. m. Gaardejer
Klaus Okholm,
Vester Vedsted

Søren Smidt
(1868—1944)
Gdr., Østergaard
i Lundsmark

Ane Martha
(1871—1901)
g. m. Købmand
Søren A. Størup,
Nørresundby

Agnes
(1874—1952)

Sigrid
(1877—1946)

PETER NIELSEN PETERSEN (1802-79)

Gaardejer i Jejsing, senere i Haved

To Brødre, en Søster

Ellen Marie Petersen
(1834—1917)

g. m. Gdr. Klaus Moltesen
Smidt (se foran)

Agnes Smidt

Nikoline
(1843—1937)

g. m. Gdr. Jens Warming,
Vestergaard i Lundsmark

Kathrine, Ragnhild
m. fl. Søskende Warming

Peter Nielsen Petersen
(1846—1916)

Sognepræst i Aagerup,
senere v. Trinitatis (Kbh.)

Flere Søskende, Fog-Petersen
og Dahlerup-Petersen

Frederik Carl Christian
Linvald (1851—1925)
Viceskoleinspektør

Axel Linvald (f. 1886)
Rigsarkivar

Ovenstaaende 2 Stamtavler giver en Oversigt over Slægtskabsforholdet mellem de i Bogen nævnte Slægtninge af Agnes Smidt.

Mindeord

1965-70

Vi har modtaget:

Fredag eftermiddag begravedes fra Vejen kirke Ragnhild Varming Nielsen.

Fru Nielsen er født i Lundsmark på Vestergården som datter af Nikoline og Jens Varming. Fru Nielsen er opvokset i et godt dansk hjem, hvor guds frygt og nøjsomhed var sat i højsædet, og hvor der levedes med i tidens spørgsmål om Sønderjylland.

I sine unge dage var fru Nielsen i huset flere steder. Hun var senere på højskole og fik sin uddannelse som husholdningslærerinde. Efter uddannelsen blev hun lærerinde på Kolding-egnen, og her lærte hun sin mand, Niels Nielsen, Nådebjerggård, at kende, og de blev gift i 1907 og overtog hans fødegård.

Her udførte de så deres gerning.

Flere unge piger har haft plads som elever under fru Nielsens ledelse. Ægteskabet på Nådebjerggård blev ikke langt, da hendes mand døde, og så blev gården solgt. Fru Nielsen rejste så til Vejen og kom i huset hos revisor Hansen, Bryggergade. Her fik hun et godt hjem i 25 år. Så døde Hansen, og fru Nielsen blev syg, så hun ikke kunne klare sig selv, og hun kom derfor på De gamles hjem i Vejen. Forud for afrejsen var det svært for hende at tænke sig, hun skulle rejse fra det dejlige hjem i bungalowen, men hun blev glad for det flyt, hun lavede. Fru Nielsen faldt godt til på hjemmet under bestyrerinde frk. Jørgensens pleje, hun var taknemlig over den godhed hun modtog af dem alle, det udtrykte hun hver gang, vi besøgte hende, men livet ebbede langsomt ud, dag for dag, og mandag morgen den 22.3. sov hun ind i døden, og vi kan kun sige, hun er befriet for mere lidelse. Ægteskabet var barnløst, men mange trofaste venner har været til megen glæde, og de holdt ud til det sidste.

Jordefærd

Fru Ragnhild Varming Nielsen, De gamles hjem i Vejen, begravedes fredag fra Vejen kirke. Her stod kisten omgivet af mange skønne kranser, og kirkerummet var smukt pyntet med påskeliljer og lys.

Højtideligheden indledtes med Händels Largo, smukt spillet som orgelpraeludium af organisten, overlærer Dahl Nielsen. Efter salmen „Stat op, min sjæl, i morgengry“ læste sognepræst G. Monrad efter afdødes ønske Brorsons salme „Her vil ties“, hvorefter man sang „Dejlig er jorden“.

Efter at trosbekendelsen og velsignelsen havde lydt fulgte salmen „Se, nu stiger solen“, hvorefter højtideligheden sluttede med Schuberts „Ave Maria“ for orgel.